ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՄԱՀԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ

7

ՄԱՍ 1

ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՄԱՀԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ

7–ՐԴ
ԴԱՍԱՐԱՆ

Դասագիրք հանրակրթական
հիմնական դպրոցի համար

Մաս 1

Վերահրատարակություն

ԶԱՆԳԱԿ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ · 2019

Երաշխավորված է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից

ՀՏԴ 373.5:93/94(075.3)
ԳՄԴ 63.3g72
Հ 422

Խմբագիրներ՝ ԱՐԱՄ ՔՈՍՅԱՆ
Պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ
Պատմագիտության թեկնածու

Հեղինակներ՝ ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմագիտության թեկնածու, դոցենտ
(§§1–7, 9–13)

ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ
Պատմագիտության թեկնածու
(Ներածություն, §§8–9, I–II բաժինների ամփոփումներ)

Մեթոդական մասի հեղինակ՝
ԱՐՄԻՆԵ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Պատմաբան, մանկավարժ
(մեթոդական ապարատ, ժամանակագրություն, բառարան)

Հարությունյան Գ.
Հ 422 ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ: ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ: Դասագիրք հանրակրթական հիմնական դպրոցի 7-րդ դասարանի համար / Գ. Հարությունյան, Ա. Նազարյան.— Եր.: «Զանգակ» հրատ., 2019.
Մաս 1. — 80 էջ:

ՀՏԴ 373.5:93/94(075.3)
ԳՄԴ 63.3g72

ISBN 978-9939-68-711-7

© «Զանգակ-97» ՍՊԸ, 2019
© Գ. Հարությունյան, 2019
© Ա. Նազարյան, 2019
© ԴՏՀՏՇՀ, 2019

Հեղինակային բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սիրելի՛ սովորողներ, այս տարի դուք շարունակելու եք ուսումնասիրել համաշխարհային պատմությունը: 7-րդ դասարանի դասագիրքը ձեզ կծանոթացնի պատմության ***միջին դարեր (միջնադար)*** անունը կրող շրջանին:

Միջնադարը հաջորդում է հին աշխարհի պատմությանը: Այն ընդգրկում է ***V դարի վերջերից մինչև XVII դարի սկզբներն ընկած ժամանակահատվածը***:

Միջին դարերի պատմությունը ընդունված է բաժանել ***երեք գլխավոր փուլերի՝ վաղ, զարգացած և ուշ միջնադար***:

Վաղ միջնադար: Սովորաբար Եվրոպայի պատմության միջնադարի սկիզբ է համարվում Արևմտյան հռոմեական կայսրության կործանումը (476 թ.): Եվրոպայի տարածքում միմյանց հարևանությամբ ապրում էին զարգացած, պետականություն ունեցող ժողովուրդներ և դեռևս տոհմատիրական փուլում գտնվող ցեղեր: Այդ պատճառով Եվրոպայի ժողովուրդների մոտ այդ անցումը տեղի է ունեցել ոչ միաժամանակ:

Արևելքի երկրներում անցումը հին հասարակությունից միջնադարին տեղի է ունեցել դրանից առաջ կամ հետո: Հայաստանի պատմության միջնադարյան շրջանը սկսվում է IV դարի սկզբից (դրա մասին կիմանաք Հայոց պատմությունից):

Զարգացած միջնադար: Այս փուլում զարգացան գյուղատնտեսությունը, արհեստները և առևտուրը: Արհեստների և առևտրի վերելքը նպաստեց քաղաքների աճին: Մեծաքանակ դարձան կամ ստեղծվեցին բազմաթիվ հայտնի քաղաքներ՝ Կոստանդնուպոլիս, Փարիզ, Լոնդոն, Վիեննա, Մոսկվա և այլն:

Ձևավորվեցին ավատատիրական հասարակության ***երեք գլխավոր դասերը՝ ավատատերեր, գյուղացիներ*** և ***հոգևորականներ***: Քաղաքների աճի արդյունքում ձևավորվեց նաև ***քաղաքացիների դասը***:

Ուշ միջնադար: XIV դարի երկրորդ կեսը և XV դարը Եվրոպայի համար ճգնաժամային էր: Սկսվեց Հարյուրամյա պատերազմը, որը Եվրոպային մեծ ավերածություններ պատճառեց: Տեղի ունեցան գյու-

ղացիական հզոր ապստամբություններ Ֆրանսիայում և Անգլիայում: XV դ. կեսին օսմանյան թուրքերի հարվածների տակ կործանվեց Բյուզանդական կայսրությունը:

Անկում ապրող միջնադարյան հասարակության ներսում, սակայն, աստիճանաբար ***ծնունդ էին առնում նոր՝ արդյունաբերական հասարակության*** սաղմերը:

Միջնադարի ընդհանուր նկարագիրը: Միջնադարյան հասարակությունը անվանում են նաև ***ավատատիրական հասարակություն:*** Դա կապված է տնտեսության մեջ ***գերիշխող դարձած մասնավոր հողատիրության՝ ավատատիրության,*** անվան հետ: Ավատատիրությունը մի որոշ ժամանակ ապահովեց հասարակության առաջընթաց զարգացում:

Եվրոպայի մեծ մասը միջնադար էր մուտք գործել հետամնաց վիճակում, իսկ միջնադարի վերջում վերելք էր ապրում: Արևելքի և Ամերիկայի երկրների զգալի մասը միջնադար էր մուտք գործել զարգացման բարձր մակարդակով, սակայն միջնադարի ավարտին նրանք զգալիորեն զիջում էին Եվրոպայի առաջատար երկրներին:

Միջնադարում են կազմավորվել և զարգացում ապրել ներկայիս հայտնի շատ պետություններ՝ Անգլիա, Ֆրանսիա, Ճապոնիա, Ռուսաստան, Նիդերլանդներ և այլն:

Դասագրքում Եվրոպայի երկրների պատմությունը ներկայացված է հետևյալ բաժիններով՝ «Վաղ միջնադար», «Զարգացած միջնադար», «Միջնադարի մայրամուտը», «Նոր Եվրոպայի ծնունդը»: Առանձին բաժնով ներկայացվել է Արևելքի երկրների պատմության ամբողջ միջնադարյան շրջանը: Դասագրքի Մաս 1–ում ներկայացված են առաջին երկու բաժինները, իսկ Մաս 2–ում՝ III–V բաժինները:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Համաշխարհային պատմության ո՞ր ժամանակաշրջանն է ընդգրկում միջնադարը:
2. Քանի՞ փուլի է բաժանվում միջին դարերի պատմությունը: Փորձեք ներկայացնել այդ փուլերի բնորոշ կողմերը:
3. Ո՞ր իրադարձությունն է համարվում Եվրոպայի միջնադարի պատմության սկիզբը: Իսկ Հայաստանի՞նը:
4. Այլ կերպ ի՞նչ են անվանում միջնադարյան հասարակությունը: Ինչի՞ հետ է այն կապված:

I ԲԱԺԻՆ ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐ

§1. ՊԱՅՔԱՐ ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՄԵԾ ԳԱՂԹԸ

Համաշխարհային պատմության մեջ ***IV–VII դարերն անվանում են Ժողովուրդների մեծ գաղթի դարաշրջան***: Մինչև մեծ գաղթը Եվրոպայում կար մեկ պետություն՝ Հռոմեական կայսրությունը:

Հռոմեական կայսրության սահմանամերձ շրջաններում բնակվող ցեղերը ապրում էին տոհմատիրական հասարակության պայմաններում: Աճող բնակչության պահանջները բավարարելու համար նրանք ***անընդհատ տեղաշարժվում էին և նոր տարածքներ յուրացնում***: Շարունակական տեղաշարժերի վրա ազդեց նաև կլիմայի ցրտելը, որը սկսվել էր դեռ II դարից: Մարդիկ ստիպված էին փնտրել բնակության ավելի տաք և հարմար վայրեր:

Հին գերմանական ցեղի ընտանիք

Մեծ գաղթի դարաշրջանի տեղաշարժերը հիմնականում կատարում էին ***գերմանական, թյուրքական և սլավոնական ցեղերը***: Հռոմեացիները նրանց անվանում էին ***բարբարոսներ*** (այսինքն՝ ***վայրի, ոչ քաղաքակիրթ***):

Գերմանական ***գոթական ցեղերը*** հաստատվել էին Դանուբ գետից մինչև Դնեպր գետն ընկած շրջաններում: Նրանք կազմել էին երկու մեծ ցեղային միություն՝ ***արև-***

Հոների արշավանքներով սկսվեց Ժողովուրդների մեծ գաղթը

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

մկյան (վեսպ) գոթեր և արևելյան (օսպ) գոթեր:

IV դարում Ասիայից Եվրոպա ներխուժեցին ***թյուրքալեզու հոները***: Նրանք դուրս մղեցին Սև ծովի հյուսիսային շրջաններում բնակվող արևելյան գոթերին: Իսկ արևմտյան գոթերը տեղափոխվեցին Հռոմեա-

Ժողովուրդների մեծ գաղթը և Հռոմեական կայսրությունը

7 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

կան կայսրության տարածք: Այստեղ նրանք սահմանապահ ծառայություն էին կատարում, իսկ կայսրությունը պարտավորվել էր նրանց ապահովել զենքով և սննդամթերքով:

ԲԱՐԲԱՐՈՍՆԵՐԸ ԵՎ ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հռոմեական կայսրությունը, ինչպես գիտեք, ***395 թ. բաժանվել էր երկու մասի***: Ստեղծվել էր երկու պետություն՝ ***Արևմտյան*** և ***Արևելյան*** հռոմեական կայսրություններ:

V դարում բարբարոսական ցեղերը լուրջ սպառնալիք դարձան Արևմտյան հռոմեական կայսրության համար: ***Արևմտյան գոթերը 410 թ. գրավեցին Հռոմ քաղաքը***: Շուտով Գալլիայի հարավում նրանք ստեղծեցին ***Արևմտագոթական թագավորությունը***: Գերմանական ցեղերից ***վանդալները*** Հյուսիսային Աֆրիկայում ստեղծեցին ***Վանդալական թագավորությունը***:

451 թ. հռոմեական բանակը և գերմանական ցեղերի զորքը միասին ***Կատալաունյան դաշտում (Գալլիայում) պարտության մատնեց հոներին***: Այս ճակատամարտը համաշխարհային պատմության մեջ է մտել ***«Ժողովուրդների ճակատամարտ»*** անվամբ: Դրա շնորհիվ Արևմուտքն ազատվեց քոչվոր հոների սպառնալիքից: ***Սակայն դա կայսրության վերջին ռազմական հաջողությունն էր***: Պետության գործերն արդեն տնօրինում էին ոչ թե կայսրերը, այլ կայսերական բանակի բարբարոս հրամանատարները:

Այսպիսով՝ բարբարոսները գրավեցին Արևմտահռոմեական կայսրության գրեթե

Բարբարոսների ներխուժումը Հռոմ
XV դարի մանրանկար

8 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Ֆրանկների արքա Քլոդվիգը

բոլոր տարածքները՝ բացի Իտալիայից ու Հյուսիսային Գալլիայից:

ԿԱՅՍԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Կայսերական բանակը հիմնականում կազմված էր ***վարձկան*** գերմանացիներից: Վարձկանները իրենց ծառայության դիմաց հողեր պահանջեցին, սակայն մերժում ստացան: Օգտվելով զինվորների դժգոհությունից՝ նրանց հրամանատար ***Օդոակրը 476 թ. տապալեց Արևմտյան հռոմեական կայսրության վերջին կայսրին***: Արևմտյան կայսրությունը կործանվեց:

Շուտով Իտալիա ներխուժեցին արևելյան գոթերը: Օդոակրը սպանվեց, և Իտալիայում ստեղծվեց ***Արևելագոթական թագավորությունը***:

Ֆրանկների առաջնորդ ***Քլոդվիգը 486 թ. նվաճեց Հյուսիսային Գալլիան***: Շուտով նա ստեղծեց ***Ֆրանկական թագավորությունը: Քլոդվիգը (486–511 թթ.)*** մկրտվեց և քրիստոնեությունը հռչակեց պետական կրոն:

Այսպիսով՝ ժողովուրդների մեծ գաղթի և պերության թուլացման պայմաններով կործանվեց Արևմտահռոմեական կայսրությունը:

Քլոդվիգի մենամարտը գոթերի հետ

9 von 83 12.02.2021, 10:53

Բարբարոսները կայսրության փլատակների վրա ստեղծեցին նոր պետություններ:

Կործանվեց անտիկ հասարակությունը, և սկսեց ձևավորվել նոր՝ ավատատիրական հասարակություն:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ե՞րբ է սկսվել Ժողովուրդների մեծ գաղթը:
2. Փորձե՛ք ներկայացնել մեծ գաղթի պատճառները: Ո՞ր ցեղերն էին հիմնականում մասնակցում տեղաշարժերին:
3. Որտե՞ղ էին ապրում գոթերը: Ինչ ցեղային միությունների էին բաժանված նրանք:
4. Վերհիշե՛ք, թե երբ է Հռոմեական կայսրությունը բաժանվել երկու մասի:
5. 451 թ. ինչ հայտնի ճակատամարտ է տեղի ունեցել: Ինչ նշանակություն է ունեցել այն Եվրոպայի համար:
6. Ո՞վ էր Օդոակրը և ո՞ր թվականին նա տապալեց Արևմտյան հռոմեական կայսրության վերջին կայսրին:
7. Ո՞վ էր Քլոդվիգը: Ինչ պետություն է նա ստեղծել և որտե՞ղ:
8. Օգտվելով նաև քարտեզից՝ թվարկե՛ք Արևմտյան հռոմեական կայսրության տարածքում ստեղծված բարբարոսական թագավորությունները:

Քննարկման հարց

Ինչ դեր է խաղացել Ժողովուրդների մեծ գաղթը համաշխարհային պատմության մեջ:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Ժողովուրդների մեծ գաղթ, հոներ, գոթեր, Գալլիա, վանդալներ, «Ժողովուրդների ճակատամարտ», Օդոակր, Արևելագոթական թագավորություն, ֆրանկներ, Քլոդվիգ, Ֆրանկական թագավորություն

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§2. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿԱՌՈՒՅՑԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

Կոստանդիանոս Մեծ
Կոստանդնուպոլիս,
Ս. Սոֆիայի տաճար,
խճանկար

Հիմնադրվելով առաջին դարում՝ քրիստոնեությունը աստիճանաբար տարածում գտավ Հռոմեական հսկայածավալ տերության մեջ և Արևելքի որոշ երկրներում: Քրիստոնեությունը աշխարհում առաջինը Հայաստանում ճանաչվեց պետական կրոն (301 թ.):

Միլանի 313 թ. հրովարտակով այն ճանաչվեց Հռոմեական կայսրության մյուս ***կրոններին հավասար***: Իսկ ***Կոստանդնուպոլսի 381 թ.*** տիեզերական ժողովում քրիստոնեությունը հռչակվեց կայսրության ***միակ պաշտոնական կրոն***:

Կայսրության տարածքում ստեղծվեց քրիստոնեական եկեղեցու ուժեղ կառույց: Եկեղեցու ***տարածքային (թեմական)*** բաժանման ստորին միավորը ***գյուղն*** էր, ապա՝ ***գավառը***: Կային նաև ավելի խոշոր միավորներ՝ ***մետրոպոլիտություններ***, ***արքեպիսկոպոսություններ***, ***պատրիարքություններ***:

ՊԱՅՔԱՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄԻԱՄՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Քրիստոնեական եկեղեցին մշտապես պայքարել է իր դավանանքի և կառույցի միասնության համար: ***IV դ. սկզբին*** եկեղեցու միասնության համար մեծ վտանգ էր ներկայացնում ***արիոսականությունը***: Դրա հիմնադիրը Ալեքսանդրիայի Մայր տաճարի ***քահանա Արիոսն*** էր: Նա դեմ էր Երրորդության ուսմունքին:

11 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

325 թ. տեղի ունեցած Նիկեայի առաջին տիեզերական ժողովը դատապարտեց Արիոսի հայացքները: Ժողովը հաստատեց ***Հավատո հանգանակը***՝ քրիստոնեական դավանանքի կանոնները:

Հիսուս Քրիստոսի մասին I–IV դարերում ստեղծվել էր ծավալուն գրականություն: Սակայն նրա երկրային կյանքի մասին պատմող դրվագները հաճախ հակասում էին միմյանց: Եվ անհրաժեշտություն առաջացավ եղած երկերից ընտրություն կատարելու:

Կարթագենի եկեղեցական ժողովը (419 թ.) հաստատեց ընտրված գրականության ցանկը: Ընտրվեցին Հին և Նոր կտակարանները

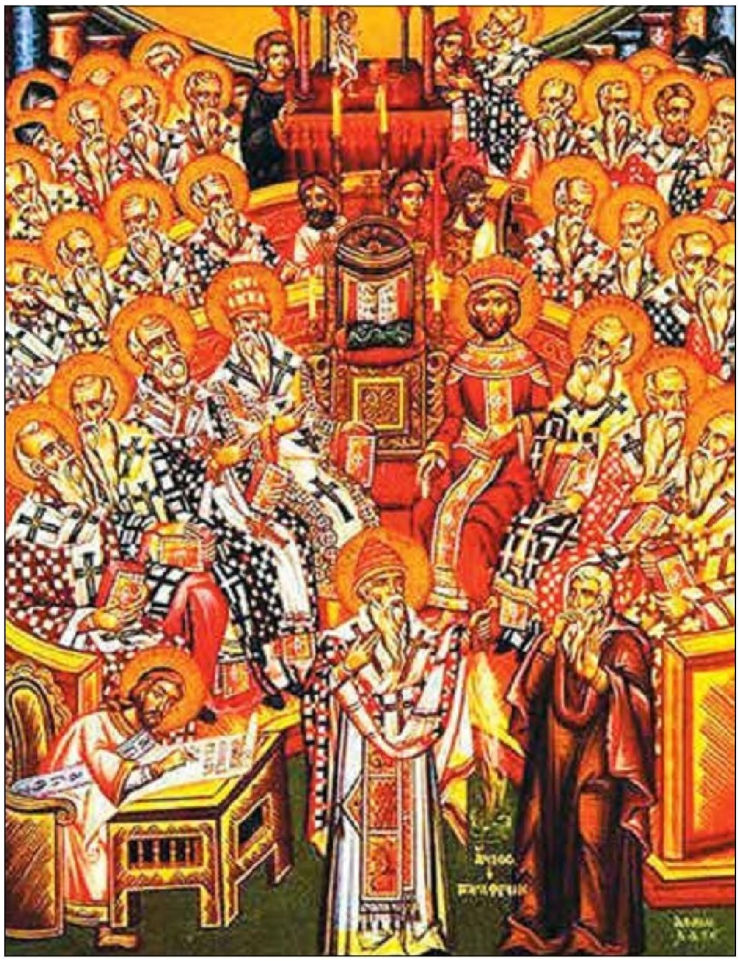

Նիկեայի առաջին տիեզերական ժողովը դատապարտում է Արիոսի ուսմունքը:

Արիոսի ուսմունքը

Արիոսը պնդում էր, որ Աստծո որդին (Քրիստոսը) նույնական չէ Հայր Աստծո հետ: Որդին ստեղծվել է հոր կողմից և, հետևաբար, հոր պես հավերժական չէ: Սա նշանակում է, որ Արիոսը հերքում էր եկեղեցու գլխավոր դոգմաներից (համադրույթներից) մեկը՝ Հայր Աստծո և Որդի Աստծո միասնությունը: IV դարի վերջին արիոսականությունն արգելվեց Հռոմեական կայսրությունում: Սակայն արիոսականությունը գոյատևեց գերմանական ժողովուրդների մոտ:

12 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

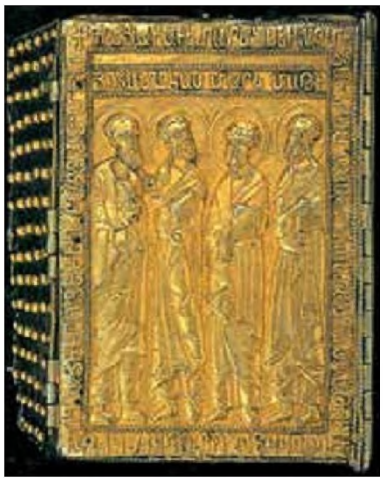

Ավետարանի կազմ՝ չորս ավետարանիչների պատկերներով
Ոսկեջրած արծաթ, 1255 թ.

կազմող գրքերը և մյուս գրվածքները: ***Հին և Նոր կտակարանները միասին կոչվեցին Աստվածաշունչ***:

ՍՈՒՐԲ ՊԵՏՐՈՍԻ ԱԹՈՌԸ

Եկեղեցու կառույցում մեծ հեղինակություն ունեին ***առաքելական աթոռները***: Ըստ ավանդույթի՝ դրանք հիմնադրել էին Հիսուսի աշակերտները՝ առաքյալները: Նրանց հաջորդները համարվում էին քրիստոնեական հավատքի ճշմարտությունը և մաքրությունը պահպանողներ:

Հռոմի աթոռը հիմնադրել էր Հիսուսի սիրելի աշակերտ ***Պետրոս առաքյալը***: Այն հավակնում էր լինելու գլխավորը: Կայսրության արևմուտքում Հռոմի աթոռը ղեկավար դիրք ուներ, սակայն Արևելքում նրա առաջնությունը չընդունվեց: Նրան իրենց հավասար էին համարում ***Ալեքսանդրիայի, Անտիոքի, Երուսաղեմի*** և ***Կոստանդնուպոլսի*** աթոռները:

Քրիստոնեական ընդհանուր եկեղեցում ղեկավար դիրք ձեռք բերելու համար Հռոմի եպիսկոպոսներն սկսեցին իրենց անվանել ***պապ***: Այն նշանակում է ***ընդհանուր (տիեզերական)*** եկեղեցու ղեկավար (բառացի՝ ***հայր***):

Ս. Պետրոս առաքյալը

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՐԵՎԵԼՔՈՒՄ

Արևելքում քրիստոնեական եկեղեցին ներառում էր Բյուզանդիայի և քրիստոնեություն ընդունած արևելյան ժողովուրդների եկեղեցիները: Այստեղ ամենախոշոր միավորը ***հունական եկեղեցին*** էր: Այն փորձում էր իրեն ենթարկել նաև ***հայկական,***

13 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Ս. Պետրոսի աթոռը. պատրաստվել է Պետրոս առաքյալի մահից մի քանի դար հետո, զարդարված է փղոսկրի վրա փորագրված կենդանիների և մարդկանց պատկերներով:

ասորական և ***եգիպտական եկեղեցիները***: Արևելյան յուրաքանչյուր եկեղեցի ուներ սեփական լեզվով գրականություն, որով էլ կատարվում էին արարողությունները:

Հունական եկեղեցին ղեկավարում էր Կոստանդնուպոլսի պատրիարքը: Նա նույնպես հավակնում էր լինելու գլխավորը և կրում էր ***«տիեզերական պատրիարք»*** անվանումը:

ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՏ

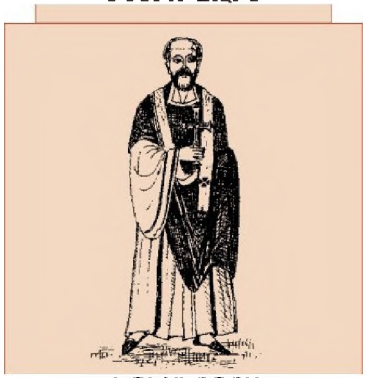

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Եկեղեցու աստիճանակարգ

14 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Երկարատև պայքարից հետո քրիստոնեական եկեղեցու կառավարման գործում ղեկավար դեր ստանձնեցին երկուսը՝ Հռոմի պապը և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքը:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Քրիստոնեությունը ե՞րբ է հռչակվել պաշտոնական միակ կրոն Հռոմեական կայսրությունում: Իսկ Հայաստանո՞ւմ:
2. Ինչո՞վ էր վտանգավոր արիոսականությունը:
3. Ի՞նչ է Հավատո հանգանակը և ե՞րբ է ընդունվել:
4. Եկեղեցական ո՞ր ժողովն է հաստատել ընտրված գրականության ցանկը: Ի՞նչ մասերից է կազմված Աստվածաշունչը:
5. Թվարկե՛ք քրիստոնեական եկեղեցու առաքելական աթոռներ:
6. Ո՞վ է հիմնադրել Հռոմի առաքելական աթոռը:
7. Ի՞նչ է նշանակում «պապ»:
8. Ո՞վ է ղեկավարում հունական եկեղեցին:
9. Թվարկե՛ք ձեզ հայտնի արևելյան եկեղեցիներ:

Քննարկման հարց

Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ էին հատկապես Հռոմի և Կոստանդնուպոլսի աթոռները պայքարում գլխավորը լինելու համար:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Հավատո հանգանակ, արիոսականություն, Կարթագենի եկեղեցական ժողով, ընտրված գրականության ցանկ, Աստվածաշունչ, Հռոմի պապ, տիեզերական պատրիարք

15 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§ 3. ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՅԻ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՀՌՈՄԵԱՅԻ ԿԱՅՍՐԸ

Բյուզանդիան միջնադարի հզոր պետություններից էր: Այն իր անվանումն ստացել է ***Բոսֆոր նեղուցի ափին*** գտնվող նախկին հունական գաղութ ***Բյուզանդիոնի անունից***: Այստեղ էր կառուցվել Կոստանդնուպոլիս մայրաքաղաքը: Իր գոյության ընթացքում, սակայն, ***պետությունը պաշտոնապես կոչվել է Արևելյան հռոմեական կայսրություն***:

Բյուզանդիան իրեն համարում էր նախկին մեծ տերության ժառանգորդը: Հռոմի անկումից հետո կայսրության տարածքում ստեղծված ***բարբարոսական պետությունների թագավորները***, որպես ավանդույթի շարունակություն, ***ճանաչում էին բյուզանդական կայսեր գերագահությունը***: Նրանք կառավարում էին վերջինիս անունից: Բայց իրականում դրանք անկախ պետություններ էին:

Բյուզանդական կայսր ***Հուստինիանոս I–ը (527–565) որոշեց վերականգնել միասնական Հռոմեական կայսրությունը***:

Հուստինիանոսը ծնվել էր Մակեդոնիայում՝ չքավոր գյուղացու ընտանիքում: Նրա հորեղբայրը զինվորից հասել էր զորավարի աստիճանի, ապա դարձել Բյուզանդիայի կայսր: Հորեղբոր մահից հետո նա դարձավ կայսր: ***Կրթված և աշխատասեր կայսրը***, որ ***«երբեք չէր քնում»***, հիանալի քաղաքագետ էր, ճկուն դիվանագետ և տաղանդավոր զորավար:

Հուստինիանոս I կայսրը
Խճանկար,
Ս. Վիտալե եկեղեցի,
Հռավեննա, Իտալիա

Հուստինիանոս I կայսեր պատկերով մետաղադրամ
Հուստինիանոսն առաջին կայսրերից է, ով դրամի վրա պատկերվել է խաչը ձեռքին:

16 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Մտավոր կարողություններով, իշխանատենչությամբ և դաժանությամբ Հուստինիանոսին չէր գիջում նրա ***կինը՝ կայսրուհի Թեոդորան***: Երիտասարդ տարիներին նա եղել էր շրջիկ պարուհի: Հրապուրվելով Թեոդորայի աննկարագրելի գեղեցկությամբ և սուր խելքով՝ Հուստինիանոսն ամուսնացել էր նրա հետ: ***Թեոդորան նույնպես մասնակցում էր կայսրության կառավարմանը***:

Թեոդորա կայսրուհին
Խճանկար,
Ս. Վիտալե եկեղեցի,
Հռավեննա, Իտալիա

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բյուզանդական ***կայսրի իշխանությունը ժառանգական չէր***: Նրան ընտրում էին Ծերակույտը և զորքը: Կայսրը կարող էր լինել ցանկացած ազգության և հասարակական խմբի ներկայացուցիչ: ***Նա ուներ և՛ աշխարհիկ, և՛ հոգևոր իշխանություն***:

Կայսրին էր պատկանում ***օրենսդիր, դատական և ռազմական բարձրագույն իշխանությունը***:

Հուստինիանոսն աշխատում էր կայսրությունը կառավարել միասնական օրենքներով: Նա հրամայեց հավաքել և կարգավորել հռոմեական կայսրերի հրապարակած օրենքները: ***Այդպես 534 թ. կազմվեց «Քաղաքացիական իրավունքի հավաքածուն»***:

ՀՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

Կայսրությունը վերականգնելու նպատակով Հուստինիանոս I-ը նախ գրավեց վանդալների թագավորությունը Հյուսիսային Աֆրիկայում: ***Բյուզանդական զորքը հայազգի Նարսես զորավարի գլխավորությամբ 555 թ. գրավեց Իտալիան***: Նվաճվեց նաև Իս-

17 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

պանիայի հարավ–արևելքը: Այդպես՝ Միջերկրական ծովն անցավ Բյուզանդիայի վերահսկողության տակ:

Հուստինիանոսը գրեթե վերականգնել էր Հռոմեական կայսրության սահմանները: Պատահական չէ, որ նրան անվանել են ***«վերջին հռոմեացի կայսր»***:

Հուստինիանոսի օրոք կուտակված վիթխարի հարստությունները հիմնականում ծախսվում էին տաճարների, եկեղեցիների, պալատների և ամրոցների կառուցման վրա: Այս կառույցները, մասնավորապես՝ ***Կոստանդնուպոլսի Ս. Սոֆիայի տաճարը***

«Սողոմո՞ն, ես հաղթեցի քեզ». այսպիսի բացականչությամբ Հուստինիանոսն արտահայտեց իր ապրումները Կոստանդնուպոլսում Սուրբ Սոֆիայի տաճարի բացման հանդեսին: Այս վիթխարի կառույցը համաշխարհային ճարտարապետության անգերազանցելի կոթողներից է: X դարում գմբեթը ավերվեց երկրաշարժից: Այն վերականգնեց հայ մեծանուն ճարտարապետ Տրդատը:

18 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

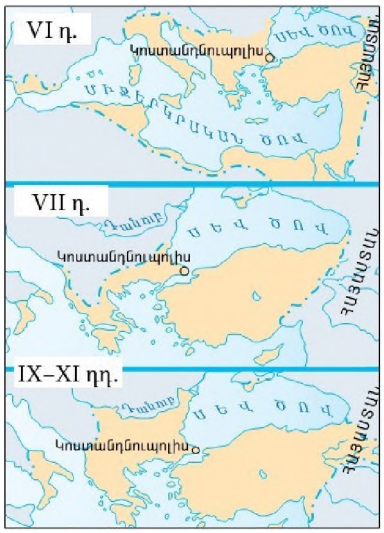

Բյուզանդական կայսրությունը VI–XI դարերում

(537 թ.), խորհրդանշում էին կայսրության վեհությունն ու փառքը:

Սակայն կայսրության հզորությունը կարճ տևեց: VII դարում պատմության թատերաբեմ իջած արաբները հսկայական տարածքներ գրավեցին կայսրությունից: Մինչև VIII դարի սկիզբը կայսրության տարածքը կրճատվեց չորս անգամ: ***Դրանից հետո Բյուզանդիան այլևս չկարողացավ վերականգնել իր նախկին սահմանները***:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Վերհիշեք, թե երբ է կազմավորվել Բյուզանդական կայսրությունը: Որտեղի՞ց է առաջացել Բյուզանդիա անունը:
2. Ովքե՞ր էին ընտրում բյուզանդական կայսրին:
3. Որո՞նք էին կայսերական իշխանության առանձնահատկությունները Բյուզանդիայում:
4. Ե՞րբ է կազմվել «Քաղաքացիական իրավունքի հավաքածուն»:
5. Ինչ նպատակներ էր հետապնդում Հուստինիանոս I–ը: Ինչ տարածքներ նվաճեց նա:
6. Հայ նշանավոր ո՞ր ճարտարապետն է վերականգնել Ս. Սոֆիայի տաճարի գմբեթը:
7. Ներկայացրեք Հուստինիանոս I–ի պատմական կերպարը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Բյուզանդիա, Հուստինիանոս I, Թեոդորա, Նարսես, «Քաղաքացիական իրավունքի հավաքածու», «Վերջին հռոմեացի կայսր», Ս. Սոֆիայի տաճար

19 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§ 4. ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ (ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ) ՀԱՐՍՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐՈՔ

ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՅԻ ՎԵՐԵԼՔԸ

Հուստինիանոսից հետո Բյուզանդիան դժվարին ժամանակներ էր ապրում: ***Արաբները նվաճեցին*** Ասորիքը, Պաղեստինը և Փոքր Ասիայի արևելքը: ***Սլավոնները հաստատվեցին Բալկանյան թերակղզու*** հյուսիսային շրջաններում: Սակայն Բյուզանդիան ***կրկին հզորացավ Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմի*** կառավարման օրոք ***(867–1056)***:

Նոր արքայատոհմի հիմնադիր ***Վասիլը (Բարսեղ)*** ազգությամբ հայ էր: Նա իրեն համարում էր հայ Արշակունիների ժառանգը: Ծնվել էր Մակեդոնիայում՝ չքավոր գյուղացու ընտանիքում: Մանուկ հասակում գերվել էր բուլղարների կողմից և երկար ժամանակ ապրել գերության մեջ: Վերադառ-

Բյուզանդիան IX դարում

20 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

նալով Բյուզանդիա՝ նա ծառայության է անցնում կայսերական արքունիքում՝ որպես ախոռապան: Շուտով Վասիլը դառնում է համակառավարիչ Միքայել III կայսեր հետ: Այնուհետև տապալելով նրան՝ դառնում է կայսր:

Վասիլ I–ը (867–886) մտցրեց գահաժառանգման նոր կարգ: Այժմ միայն իշխող արքայատոհմի ներկայացուցիչները կարող էին կայսր դառնալ: Նրա օրոք Բյուզանդիան վերականգնեց իր տիրապետությունը Միջերկրական և Սև ծովերի ավազաններում:

Վասիլ I–ի հանձնարարությամբ լրացվեց Հուստինիանոսի կազմած օրենսգիրքը: Նրա հաջորդ ***Լևոն VI Իմաստասերը*** կազմեց օրենքների նոր ժողովածու՝ բաղկացած ***60 գրքերից***:

Հայկական արքայատոհմի կառավարման տարիներին ***կայսրությանը միացվեցին*** Բուլղարական թագավորությունը, Ասորի-

Լևոն VI–ը Քրիստոսի առջև
Սուրբ Սոֆիայի տաճար, խճանկար, IX դար

21 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

քը, Հյուսիսային Միջագետքի և Հայաստանի զգալի մասը:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Տերության հզորացումը պայմաններ ստեղծեց բյուզանդական մշակույթի վերելքի համար: ***Հայկական արքայատոհմի կառավարման ժամանակաշրջանը սովորաբար անվանում են Վերածննդի դարաշրջան***:

Մշակույթի և գիտության հովանավոր էր ***Կոստանդին VII Ծիրանածին*** կայսրը: Նա գրել է մի շարք գիտական աշխատություններ: Նրա երկերում հետաքրքիր տեղեկություններ կան Բյուզանդիայի պատմության, ինչպես նաև հարևան ժողովուրդների, մասնավորապես՝ հայերի մասին:

Արաբների դեմ մղած պայքարի ընթացքում ***ստեղծվեց բյուզանդական էպոսը***: Այն կոչվում է ***«Ասք Դիգենիս Ակրիտասի մասին»***:

Բյուզանդական ժամանակաշրջանի արվեստի նմուշ
Խճանկար, V դար

Կոստանդինը (905–959) հենվում էր մայրաքաղաքի ազնվականության վրա, պայքարում էր պաշտոնյաների կաշառակերության և կամայականությունների դեմ: Գահակալել է 913–920 և 944–959 թվականներին: Կայսրը հայտնի է որպես հանրագիտարանային բնույթի ժողովածուների ստեղծման նախաձեռնող: Նա ինքն էլ գրել է աշխատություններ՝ «Պետության կառավարման մասին», «Բյուզանդական արքունիքի արարողությունների մասին» և այլն:

Կոստանդին VII Ծիրանածին

22 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

1045 թ. Կոստանդնուպոլսում բացվեց համալսարան, որն ուներ իրավաբանության և փիլիսոփայության բաժիններ:

ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԳՐՈՀՆԵՐԻ ԹԻՐԱԽ

Մանազկերտի ճակատամարտը
XV դարի ֆրանսիական մանրանկար

XI դ. երկրորդ կեսին Բյուզանդիան կրկին հայտնվեց դժվարին վիճակում: ***Մանազկերտ քաղաքի մոտ 1071 թ. բյուզանդական զորքը ծանր պարտություն կրեց թյուրք-սելջուկներից***, իսկ կայսրը գերի ընկավ: Այնուհետև սելջուկները գրավեցին Փոքր Ասիայի մի մասը:

Բյուզանդիայի համար մեծ սպառնալիք էին նաև ***պեչենեգները***, որոնք ասպատակում էին Բալկանյան թերակղզին: Սելջուկները կայսրության մայրաքաղաքին մոտենում էին ասիական, իսկ պեչենեգները՝ եվրոպական կողմից:

Այս ծանր իրավիճակում ***գահն անցավ Կոմնենոսների արքայատոհմին***: Նրանց հաջողվեց երկարաձգել Բյուզանդիայի գոյությունը, սակայն կայսրությունը հզորացնել չհաջողվեց:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչ տարածքներ կորցրեց Բյուզանդիան արաբների դեմ մղվող պատերազմների հետևանքով:
2. Ո՞վ էր Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմի հիմնադիրը: Ինչպե՞ս նա հասավ կայսերական աստիճանի:
3. Փաստերով հիմնավորե՛ք, որ Հայկական արքայատոհմի օրոք Բյուզանդիան կրկին հզորացել էր:
4. Ինչո՞վ է հայտնի Կոստանդին VII Ծիրանածին կայսրը:
5. Ո՞րն է բյուզանդական էպոսը և ինչի՞ հետ է կապված նրա ստեղծումը: Այս առումով կարո՞ղ ենք այն համեմատել հայկական էպոսի հետ:
6. Ե՞րբ է բացվել Կոստանդնուպոլսի համալսարանը:

23 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

7. Ովքե՞ր էին սելջուկները և պեչենեգները:
8. Ե՞րբ է տեղի ունեցել Մանազկերտի ճակատամարտը: Ի՞նչ հետևանքներ ունեցավ այն:
9. Ո՞ր արքայատոհմին անցավ գահը ծանր վիճակում:

Գործնական աշխատանք

Տվեք Հուստինիանոս I և Վասիլ (Բարսեղ) I կայսրերի համեմատական բնութագիրը «Տրամագիր» վարժության միջոցով:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմ, Վասիլ (Բարսեղ) I, գահաժառանգման նոր կարգ, Լևոն VI Իմաստասեր, Կոստանդին VII Ծիրանածին, Կոստանդնուպոլսի համալսարան, 1071 թ. Մանազկերտի ճակատամարտ, թյուրք-սելջուկներ, պեչենեգներ, Կոմնենոսների արքայատոհմ

24 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§5. ԿԱՐՈԼԻՆԳՆԵՐԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԾՈՒՅԼ ԹԱԳԱՎՈՐՆԵՐԸ

Հյուսիսային Գալլիայում, ինչպես գիտեք, կազմավորվել էր Ֆրանկական թագավորությունը: Առաջին թագավոր ***Քլոդվիգի պոհմանունով արքայատոհմը կոչվեց Մերովինգների***: Քլոդվիգի հրամանով կազմվեց ժողովածու, որը ստացավ ***«Սալիական դատաստանագիրք»*** անվանումը:

Մերովինգների արքայատոհմը շուտով սկսեց թուլանալ: Նրանք թեև պահպանում էին թագավորական տիտղոսը, բայց իշխանություն չունեին: Երկիրը կառավարում էին ***արքայական կալվածքների կառավարիչները՝ մայորդոմները*** (լատ.՝ տան

Քլոդվիգն ու զինվորը
Նկարում Քլոդվիգը պատկերված է ալեզարդ ծերունու տեսքով, չնայած այդ ժամանակ նա ընդամենը 20 տարեկան էր:

Հաղթանակ տանելով Սուասոնի ճակատամարտում (486 թ.)՝ ֆրանկները, ի թիվս այլ ավարի, վերցրին զարմանալի գեղեցկության մի մեծ գավաթ: Քլոդվիգը խնդրեց այդ գավաթը տալ իրեն՝ իր մասնաբաժնից դուրս: Զինվորները պատասխանեցին. *«Արա՛ ինչ ուզում ես, քանզի ոչ ոք չի կարող հակառակվել քո իշխանությանը»:* Բայց մի զինվոր բարձրացրեց մարտական կացինը և կոտրեց գավաթը՝ ասելով. *«Դու ոչինչ չես ստանա, բացի քո հասանելիքից»:* Բոլորը զարմացել էին այդ արարքից, բայց արքան թաքցրեց իր վիրավորանքը:

Մեկ տարի անց նա հրամայեց իր զորքին հավաքվել զորատեսի: Անցնելով շարքերի առջևով՝ նա մոտեցավ այդ նույն զինվորին և ասաց նրան. *«Ոչ ոք այդպես չի պահում իր զենքը»,*— և խլելով նրանից կացինը՝ նետեց գետին: Իսկ երբ զինվորը կռացավ, որ վերցնի կացինը, արքան կտրեց նրա գլուխը: *«Այսպես,*— ասաց նա,— *դու վարվեցիր գավաթի հետ Սուասոնում»:*

Քլոդվիգը դրանով իր անձի հանդեպ մեծ սարսափ առաջացրեց զինվորների շրջանում:

25 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

ավագ): ***Այդ պատճառով Մերովինգներին անվանում էին «ծույլ թագավորներ»***:

Նվաճելով Պիրենեյան թերակղզին՝ արաբները շարժվեցին դեպի Հարավային Գալլիա: ***Պուատիեի մոտ 732 թ. տեղի ունեցած ճակատամարտում*** մայորդոմ Կարլոս Մարտելը պարտության մատնեց արաբներին: Այս հաղթանակը մեծ նշանակություն ունեցավ, քանզի կանգնեցրեց արաբների առաջխաղացումը Եվրոպայում:

751 թ. մայորդոմ Պիպին Կարճահասակը հռչակվեց ֆրանկների թագավոր: Հեղաշրջումը կատարվեց Հռոմի պապի թույլտվությամբ: Վարձահատույց լինելու համար Պիպինը ***արշավեց Հյուսիսային Իտալիա՝*** այստեղ իշխող ***լանգոբարդների*** դեմ: Նրանցից խլված հողերը նա նվիրեց պապին: ***Այս տարածքների վրա կազմավորվեց Պապական պետությունը*** (գոյություն է ունեցել մինչև XIX դ. կեսերը):

Պիպինի գահակալումով Ֆրանկական պետությունում ***հաստատվեց Կարոլինգների արքայատոհմը***: Այն այդպես է կոչվել Պիպինի հաջորդի՝ Կարլոս Մեծի անունից:

Կարլոս Մարտելի արձանը
Փարիզ, Վերսալ

ԱՍՏԾՈ ԸՆՏՐՅԱԼ ԿԱՅՍՐԸ

Ֆրանկական պետությունը իր հզորության գագաթնակետին հասավ Կարլոս Մեծի (768–814) օրոք: Նա իր գրեթե ամբողջ կյանքն անցկացրեց պատերազմներում: Կարլոս Մեծը նվաճեց ***Հյուսիսային Իտալիան, Բավարիա և Սաքսոնիա դքսությունները և Իսպանիայի հյուսիսարևելյան շրջանները***:

Կարլոսի նվաճումների արդյունքում Ֆրանկական պետության տարածքը կրկնա-

26 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

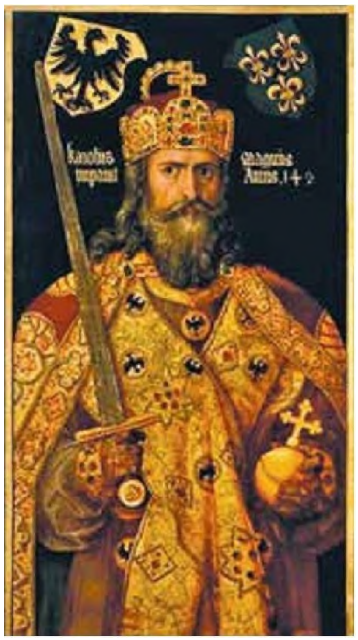

Կարլոս Մեծ
Ալբրեխտ Դյուրեր, 1512 թ.

պատկվեց: Նա իրեն համարում էր Արևմտահռոմեական կայսրության ժառանգորդը, ուստի ձգտում էր յուրացնելու կայսեր տիտղոսը: ***800 թ. Հռոմի պապը Կարլոսին թագադրեց արևմտահռոմեական կայսերական թագով***:

Վաղ միջնադարի Եվրոպայում ***Կարլոս անունը դարձավ արքայական իշխանության խորհրդանիշ***: Եվրոպայի առանձին երկրների կառավարողները սկսեցին իրենց անվանել ***«կարոլ» (թագավոր)***՝ Կարլոսի անունից:

Կարլոսի մահից հետո, սակայն, նրա տերությունը տրոհվեց: ***843 թ. Վերդեն քաղաքում Կարլոսի երեք թոռները դաշնագիր ստորագրեցին կայսրության բաժանման վերաբերյալ***: Վերդենի դաշնագիրը հիմք դարձավ ապագա ***Ֆրանսիայի, Գերմանիայի*** և ***Իտալիայի*** կազմավորման համար:

ԿԱՐՈԼԻՆԳՅԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Կարոլինգների օրոք ձևավորվեց նոր մշակույթ, որն ստացել է ***«Կարոլինգյան վերածնունդ»*** անվանումը: Կարլոս Մեծը ձգտում էր կայսրության տարածքում ապրող բոլոր ժողովուրդների ու ցեղերի համար ստեղծել ***միասնական մշակույթ***: Այն ձևավորվեց երեք մշակույթների՝ ***անտիկ, քրիստոնեական*** և ***բարբարոսական***, հիմքի վրա: Դրանց կապող օղակը եկեղեցին և լատիներենն էին:

Խոշոր վանքերում բացվեցին ***դպրոցներ***: Այնտեղ սովորում էին ոչ միայն հոգևորականների, այլև աշխարհիկ մարդկանց երեխաները: Աճեց կրթություն ստացած մարդկանց թիվը:

27 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Կարլոս Մեծի կայսրությունը

Վանքերում արտագրում և պահպանում էին անտիկ գիտնականների աշխատությունները:

Կարլոսը արքունիք էր հրավիրում կրթված մարդկանց Իտալիայից, Իսպանի-

28 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

այից, Բրիտանիայից: ***Արքունիքում ստեղծվել էր գրական խմբակ***, որը կոչվում էր ***«արքունական ակադեմիա»***: Նրա գործունեությանը մասնակցում էին նաև Կարլոս Մեծը և նրա ընտանիքի անդամները:

«Կարոլինգյան վերածնունդը» մեծ դեր խաղաց Արևմտյան Եվրոպայի մշակույթի ձևավորման և զարգացման գործում:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Վերհիշեք՝ որտեղ, երբ և ով է կազմավորել Ֆրանկական թագավորությունը:
2. Ինչո՞ւ էին Մերովինգներին անվանում «ծույլ թագավորներ»:
3. Ե՞րբ է տեղի ունեցել Պուատիեի ճակատամարտը և ի՞նչ նշանակություն է ունեցել:
4. Ո՞վ էր Կարոլինգների արքայատոհմի հիմնադիրը:
5. Ե՞րբ է գահակալել Կարլոս Մեծը: Քարտեզի վրա ցո՛ւյց տվեք նրա նվաճած տարածքները:
6. Ե՞րբ է կնքվել Վերդենի դաշնագիրը: Ո՞ր պետությունների առաջացման հիմք դարձավ այն:
7. Ո՞ր մշակույթների հիմքի վրա է առաջացել «Կարոլինգյան վերածննդի» մշակույթը: Ի՞նչ նշանակություն է ունեցել այն:

Ստեղծագործական աշխատանք

Բնութագրե՛ք Կարլոս Մեծին: Փորձե՛ք ինքնուրույն պատկերել նրան: Հայոց արքաներից ո՞ւմ եք նմանեցնում Կարլոս Մեծին: Հիմնավորե՛ք ձեր ընտրությունը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Մերովինգների արքայատոհմ, «Սալիական դատաստանագիրք», մայորդոմ, «ծույլ թագավորներ», Պուատիեի 732 թ. ճակատամարտ, Պապական պետություն, Պիպին Կարճահասակ, Կարոլինգների արքայատոհմ, Կարլոս Մեծ, Վերդենի դաշնագիր, «Կարոլինգյան վերածնունդ»

29 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§ 6. ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Վերդենի դաշնագրով առանձնացված բուն ***գերմանական հողերից ձևավորվեց նոր պետություն***: Այն ***սկզբում կոչվում էր Արևելաֆրանկական թագավորություն***:

X դ. սկզբին Կարոլինգների արքայատոհմը դադարեց գոյություն ունենալուց: ***919 թ. արևելաֆրանկական թագավոր ընտրվեց Սաքսոնիայի դուքս Հենրիխը***: Այսպես Եվրոպայում առաջացավ ***Գերմանական թագավորությունը***: Այն ընդգրկում էր Հռենոս գետից մինչև Էլբա գետը, Հյուսիսային ծովից մինչև Ալպերի լեռներն ընկած տարածքները:

Իր իշխանությունն ամրապնդելու համար Հենրիխ I-ը, երկրի ներսում որոշակի զիջումներ անելով իր հակառակորդներին, կարողացավ նրանց հետ պահել պառակտումներից: Բացի այդ՝ նա դաշինք կնքեց Արևմտաֆրանկական պետության թագավորի հետ՝ զիջելով նրան Լոթարինգիան: Սակայն օգտվելով այդ թագավորության թուլացումից՝ հետ գրավեց այն:

930 թ. նա հպատակեցրեց Չեխիայի իշխան Վացլավ I-ին:

Գերմանիայի համար մեծ վտանգ էին ներկայացնում նաև հունգարները: Նա 933 թ. պարտության մատնեց հունգարներին:

Հենրիխ I

30 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Օտտոն I

Գերմանիայում ***արքայական իշխանությունն ամուր չէր***: Այնտեղ ***գոյություն ունեին հինգ խոշոր դքսություններ***: Դքսության կառավարիչները՝ դուքսերը, ***թագավորին ընդունում էին որպես հավասարների մեջ առաջինը***: Դքսության բնակչությունը ենթարկվում էր դուքսին և ոչ թե թագավորին:

ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

Թագավորական իշխանությունն ամրապնդելու համար հաջորդ թագավոր ***Օտտոն I-ը (936–973)*** որոշեց նոր հենարան գտնել և վերջ տալ դուքսերի անջատողական ձգտումներին: ***Այդպիսի հենարան դարձավ գերմանական եկեղեցին***: Օտտոնը եկեղեցուն շնորհեց հող, դատական և ռազմական իշխանություն: ***Բարձրաստիճան հոգևորականները ներգրավվում էին զինվորական ծառայության մեջ և դառնում էին զորամասերի հրամանատարներ***:

Բոլոր եպիսկոպոսական և խոշոր վանքերի վանահայրերի պաշտոնները թագավորի տնօրինության ներքո էին: Նա էր բարձրաստիճան հոգևորականներին նշանակում պաշտոնի:

Այս ճանապարհով Գերմանիայում ամրապնդվեց թագավորական իշխանությունը: Օտտոնը ***955 թ. պարտության մատնեց հունգարներին***: Այս հաղթանակից հետո նա իրեն համարում էր Եվրոպայի ամենահզոր տիրակալը: Նա ցանկանում էր նմանվել Կարլոս Մեծին և ստեղծել կայսրություն: Դրա համար նա պետք է նվաճեր Իտալիան և իրեն ենթարկեր Հռոմի պապին:

31 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Օտտոնը սկզբում նվաճեց Հյուսիսային Իտալիան, ապա մտավ Հռոմ: ***962 թ. պապը նրան թագադրեց Արևմտահռոմեական կայսրության թագով***:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նորաստեղծ կայսրությունն ընդգրկում էր ***Գերմանիան, Հյուսիսային և Միջին Իտալիան, Հարավարևելյան Ֆրանսիան***: Այն հավակնում էր դառնալու Արևմտահռոմեական կայսրության ժառանգորդը:

Գերմանական կայսրերը նպատակ էին դրել Եվրոպայում ստեղծելու միասնական քրիստոնեական տերություն: Այն ունենալու էր ***կրոնական*** և ***աշխարհիկ*** մայրաքաղաքներ՝ ***Հռոմը*** և ***Ասխենը***: Նման տերություն ստեղծվեց. դրա ***աշխարհիկ իշխանությունը պատկանում էր կայսրին***, իսկ ***հոգևորը՝ պապին***:

Որոշ ժամանակ անց պետությունը պաշտոնապես կոչվեց ***Սրբազան հռոմեական կայսրություն***:

Օտտոնի և նրա հաջորդների օրոք մեծ վերելք ապրեց մշակույթը: Այդ պատճառով այս դարաշրջանը սովորաբար անվանում են նաև ***Օտտոնյան վերածնունդ***:

Ամենուրեք բացվեցին ***դպրոցներ***: Բարձր զարգացման հասավ ***պատմագրությունը***: Վանական ***Վիդուքինդը*** գրեց ***«Սաքսերի պատմությունը»*** աշխատությունը: Նա փորձում էր հիմնավորել Սրբազան հռոմեական կայսրության ստեղծման անհրաժեշտությունը և այդ գործում գերմանացիների խաղացած կարևոր դերը:

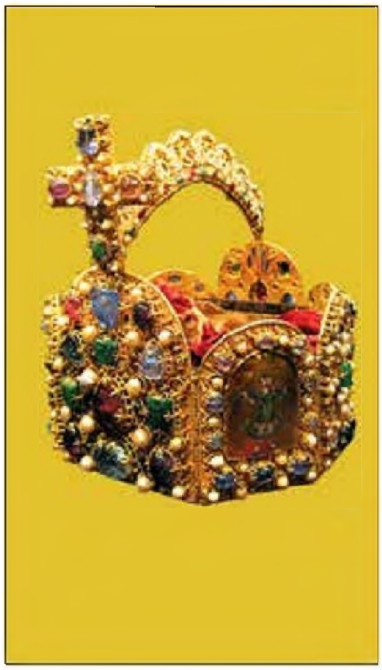

Արևմտահռոմեական կայսրության թագը

Օտտոն I-ը Քրիստոսին է ընծայում տաճարի մանրակերտը:

32 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչպե՞ս և ե՞րբ առաջացավ Գերմանական թագավորությունը:
2. Ո՞ր տարածքներն էր ընդգրկում նորաստեղծ պետությունը:
3. Ինչո՞ւ էր Գերմանիայում արքայական իշխանությունը թույլ:
4. Ինչ քայլեր ձեռնարկեց Օտտոն I–ը թագավորական իշխանությունն ամրապնդելու համար:
5. Ո՞ր իրադարձությունից հետո Օտտոն I–ն իրեն համարեց Եվրոպայի ամենահզոր տիրակալը: Համաձա՞յն եք նրա հետ. հիմնավորե՛ք ձեր տեսակետը:
6. Օտտոն I–ը ե՞րբ և որտե՞ղ թագադրվեց Արևմտահռոմեական կայսրության թագով:
7. Ինչ է Օտտոնյան վերածնունդը: Ո՞վ էր «Սաքսերի պատմությունը» աշխատության հեղինակը, և ի՞նչ էր փորձում նա հիմնավորել:

Քննարկման հարց

Ինչո՞ւ Գերմանական տերությունը կոչվեց Սրբազան հռոմեական կայսրություն:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Հենրիխ Սաքսոնացի, Գերմանական պետություն, Օտտոն I, Ախեն, Սրբազան հռոմեական կայսրություն, «Օտտոնյան վերածնունդ», Վիդուքինդ

33 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§7. ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՎՐՈՊԱՆ

ՎԻԿԻՆԳՆԵՐԸ

Հյուսիսային Եվրոպայի պատմության ***IX–XI դարերն*** անվանում են ***վիկինգների դարաշրջան***:

Սկանդինավյան թերակղզու բնակիչները՝ ***դանիացիները, շվեդները և նորվեգացիները***, ձեռնամուխ եղան նվաճումների: Սկանդինավցիներին ընդհանրական անվանում էին ***նորմաններ*** («հյուսիսային մարդիկ»), Հին Ռուսիայում՝ ***վարյագներ***: Իսկ ծովային արշավանքներին մասնակցողները հայտնի էին նաև ***վիկինգներ*** անունով:

Վիկինգները գաղութներ և իշխանություններ հիմնեցին ***Բրիտանիայում, Ֆրանսիայում, Սիցիլիայում, Հյուսիսային Ամերիկայում***:

X դարում վիկինգները բնակեցրին ***Իսլանդիան***: Շուտով նրանք հայտնագործեցին նաև ***Գրենլանդիա կղզին***: Իսկ վիկինգ ***Լեյֆ Էրիկսոնը 1000 թ. հասավ Հյուսիսային Ամերիկա***, որտեղ հիմնեց գաղութ:

Այսպիսով՝ Քրիստափոր Կոլումբոսից մոտ հինգ հարյուր տարի առաջ վիկինգներն արդեն հասել էին Ամերիկա:

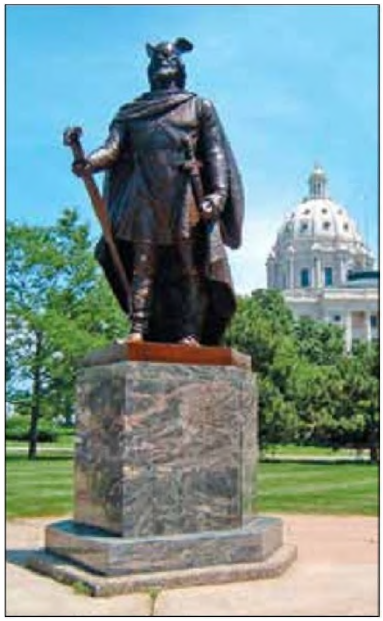

Լեյֆ Էրիկսոնի արձանը
Սեյնթ Փոլ, Մինեսոտա
նահանգ, ԱՄՆ

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՍԼԱՎՈՆՆԵՐԸ

Եվրոպայի արևելքում և հարավում ապրում էին սլավոնական ժողովուրդները: Ընդունված է նրանց բաժանել ***երեք ճյուղի՝ արևմտյան, արևելյան*** և ***հարավային***:

Արևմտյան սլավոնները (լեհեր, չեխեր, սլովակներ, մորավներ) զբաղեցնում էին Էլբա գետից արևելք ընկած տարածքները:

34 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Կիրիլ և Մեթոդիոս եղբայրները

IX դարում կազմավորվեց ***Մեծ Մորավիա*** իշխանությունը: Բյուզանդիայից այստեղ ժամանեցին քրիստոնեության քարոզիչներ ***Կիրիլ և Մեթոդիոս եղբայրները***: Նրանք ***ստեղծեցին սլավոնական այբուբենը*** և Աստվածաշունչը հունարենից թարգմանեցին սլավոներեն:

Մեծ Մորավիայի կազմում ***IX դ. վերջին*** ձևավորվեց ***Չեխական իշխանությունը***, որը շուտով անկախացավ: Չեխերը քրիստոնեությունն ընդունեցին կաթոլիկ ձևով: Չեխական եկեղեցին ենթարկվեց Հռոմի պապին:

Լեհական պետությունն առաջացավ ***X դարում***: Լեհերը նույնպես ենթարկվեցին կաթոլիկ եկեղեցուն:

ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ՍԼԱՎՈՆՆԵՐԸ

Հարավային սլավոնները (սերբեր, խորվաթներ, սլովեններ) ապրում էին Բալկանյան թերակղզում: Հետագայում արևելքից այստեղ եկան ***թյուրքալեզու բուլղարները: 681 թ.*** նրանք ***ստեղծեցին Բուլղարական թագավորությունը***: Նրանք շուտով ձուլվեցին տեղաբնիկ սլավոններին: ***Այսպես ձևավորվեց սլավոնական բուլղար ժողովուրդը***: IX դ. կեսերին բուլղարներն ընդունեցին քրիստոնեությունը հունական ձևով:

IX դարում կազմավորվեց ***Սերբական պետությունը***: Սակայն սերբերին չհաջողվեց ստեղծել միասնական եկեղեցի: Սերբերի մի մասը քրիստոնեությունն ընդունեց կաթոլիկ, իսկ մյուս մասը՝ ուղղափառ ձևով:

35 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Սլավոնական ցեղերի զբաղեցրած տարածքը

ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐԸ

Քոչվորական կյանք վարող հունգարական ցեղերն ապրում էին Վոլգա և Ուրալ գետերի շրջանում: ***IX դարում նրանք հաստատվեցին ժամանակակից Հունգարիայի տարածքում***: Արդեն ասվել է, որ 955 թ. հունգարները ծանր պարտություն կրեցին գերմանացիներից: Դրանից հետո նրանք դադարեցին ասպատակել հարևան երկրները և դարձան նստակյաց: ***1001 թ. հիմնվեց Հունգարական պետությունը***: Հունգարական եկեղեցին ենթարկվեց Հռոմի պապին:

36 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

ՎԻԿԻՆԳՆԵՐՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ

Ըստ սկանդինավյան ավանդազրույցի, որը գրառվել է XIII դարում

Նորվեգացիները վիկինգների դարաշրջանում բնակեցրին Առլանտյան օվկիանոսի հյուսիսարևելյան շրջանները: IX դ. վերջին նրանց կողմից սկսվեց Իսլանդիա (նշանակում է «Սառույցների երկիր») կղզու բնակեցումը: Մեկ դար անց իսլանդական նորվեգացի Էրիկ Շիկահերը հասավ մի անհայտ երկիր: Նրան դուր եկան խիտ խոտածածկույթով հովիտները, ծովում՝ ձկների և փոկերի առատությունը: Վերաբնակիչներին հրապուրելու նպատակով Էրիկը կղզին անվանեց Գրենլանդիա («Կանաչ երկիր»):

Մոտավորապես 1000 թ. Էրիկի որդի Լեյֆ Էրիկսոնը հասավ նոր երկրներ՝ Գրենլանդիայից արևմուտք: Դա եվրոպացիների համար նոր մայրցամաք էր, որը հետագայում կոչվեց Ամերիկա: Սակայն սկանդինավները չկարողացան այստեղ երկար ամրապնդվել: Այս երկրները իրենց հայրենիքից շատ հեռու էին, բայց հնարավոր է՝ խանգարեց նաև տեղական բնակչության դիմադրությունը:

Այս հայտնագործության մասին այն ժամանակ Եվրոպայի երկրներում գրեթե ոչ ոք չգիտեր:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ովքե՞ր էին նորմանները: Իսկ վիկինգնե՞րը: Ինչպե՞ս էին նրանց անվանում Հին Ռուսիայում:
2. Վիկինգները որտե՞ղ հիմնեցին իշխանություններ:
3. Լեյֆ Էրիկսոնը ե՞րբ է ափ իջել Հյուսիսային Ամերիկայում:
4. Եվրոպայի ո՞ր մասերում էին ապրում սլավոնները: Քանի՞ ճյուղի են նրանց բաժանում:
5. Որտե՞ղ էին բնակվում արևմտյան սլավոնները: Ի՞նչ պետություններ նրանք հիմնեցին:
6. Հարավային սլավոնական ի՞նչ ժողովուրդներ կարող եք նշել:
7. Ե՞րբ են ստեղծվել Բուլղարական թագավորությունը և Սերբական պետությունը:
8. Սկզբնապես որտե՞ղ էին ապրում հունգարները: Ե՞րբ է ստեղծվել Հունգարական պետությունը:
9. Ո՞ր աթոռների գերագահությունն ընդունեցին սլավոնական եկեղեցիները. թվարկե՛ք:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Վիկինգների դարաշրջան, նորման (վիկինգ), վարյագ, Լեյֆ Էրիկսոն, սլավոններ, Բուլղարական թագավորություն, Մեծ Մորավիա, Չեխիա, Կիրիլ, Մեթոդիոս, Լեհական պետություն, Սերբական պետություն, Հունգարական պետություն

37 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§ 8. ՀԻՆ ՌՈՒՍԻԱՆ

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՍԼԱՎՈՆՆԵՐԸ

Եվրոպայի արևելյան շրջաններում հին ժամանակներից բնակվում էին սլավոնական բազմաթիվ ցեղեր: Առաջին հազարամյակի կեսերին նրանք դեռևս ապրում էին տոհմատիրական հասարակության պայմաններում:

VI–VIII դարերում արևելյան սլավոնների մոտ ***սկսեցին ձևավորվել ցեղային խոշոր միություններ***: Յուրաքանչյուր ցեղային միության գլուխ կանգնած էր ***ռազմական առաջնորդը՝ իշխանը*** (ռուսերեն՝ ***կնյազ***): Վերջինս ուներ ***զինված ջոկատ***, որը կոչվում էր ***դրուժինա***:

Դնեպր գետի միջին հոսանքի շրջանում՝ ***Կիևի*** (ներկայիս Ուկրաինայի մայրաքաղաքը) ***մոտ, ապրում էին պոլյանները***: Նրանց ստեղծած ցեղային միությունն ամենազարգացածն էր: ***Միության կարգածքն անվանում էին Ռուս***՝ Դնեպրի վտակ Ռոս գետի անունից: Այստեղից էլ հետագայում առաջացել է Արևելյան Եվրոպայի մեծ մասն ընդգրկող պետության անվանումը՝ Ռուսիա:

Իշխան Ռյուրիկի պատկերով ոսկեդրամ
Ռուսաստանի բանկ, 2011 թ.

ՀԻՆ ՌՈՒՍԻԱ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Արևելյան սլավոնները ***IX դարում միավորվեցին և ստեղծեցին երկու պետություն***: Դրանցից մեկը ***հյուսիսում*** էր՝ ***Նովգորոդ*** կենտրոնով, մյուսը՝ ***հարավում՝ Կիև*** կենտրոնով: Այդ ժամանակ սլավոններին հյուսիսից սպառնում էին վարյագները: Ավարի համար նրանք Բալթիկ ծովից հասնում էին

Ըստ ռուսական հնագույն ավանդության՝ 862 թ. նովգորոդցիները Ռուսիա են հրավիրում վարյագների իշխան Ռյուրիկին՝ իրենց կառավարելու: Այդպես հիմք է դրվում ռուսական իշխանական տոհմին:

38 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Նովգորոդի իշխան Օլեգը

Բյուզանդիայի մայրաքաղաք: Դա ***«Վարյագներից հույներ»*** տանող ճանապարհն էր:

Նովգորոդի իշխան Օլեգը 882 թ. գրավեց Կիևը: Նա «Վարյագներից հույներ» տանող ճանապարհի երկայնքով ընկած սլավոնական հողերը միավորեց մեկ պետության մեջ: ***Այսպես առաջացավ Հին Ռուսիա պետությունը***:

Օլեգը ***Կիևը դարձրեց*** նորաստեղծ երկրի ***մայրաքաղաքը***: Ահա թե ինչու հին ռուսական պետությունն ***անվանում են նաև Կիևյան Ռուսիա***: Պետությունը կառավարում էր Կիևում նստող ***Մեծ իշխանը***: Նրան էին ենթարկվում ռուսական մյուս իշխանները:

Հին Ռուսիան ասպիճանաբար հզորացավ: Դրան նպաստեցին կիևյան իշխանների նվաճողական պատերազմներն ու արշավանքները: Նրանց հարձակումների հիմնական թիրախ դարձավ Բյուզանդիայի տարածքը: Սլավոններին հատկապես հրապուրում էր վաճառաշահ ու հարուստ Կոստանդնուպոլիսը:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ

Հին ռուսական պետության կազմավորումն ավարտվեց Մեծ իշխան ***Վլադիմիրի օրոք (980–1015 թթ.)***: Վլադիմիրը հասկանում էր, որ պետության ու ժողովրդի համախմբման համար անհրաժեշտ է ստեղծել նաև հոգևոր միասնություն:

988 թ. քրիստոնեությունը հռչակվեց Հին Ռուսիայի պետական կրոն: Քրիստոնեության ընդունման շնորհիվ Հին Ռուսիան մտավ ***քաղաքակիրթ երկրների շարքը***:

39 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Ամրապնդվեցին կապերը ժամանակի ուժեղ եվրոպական պետությունների հետ: Դրանում կարևոր դեր խաղացին ***դինաստիական ամուսնությունները***: Ինքը՝ Մեծ իշխան ***Վլադիմիրն ամուսնացել էր*** Բյուզանդիայի կայսր Վասիլ (Բարսեղ) II-ի քրոջ՝ ***Աննայի*** հետ:

1054 թ. քրիստոնեական եկեղեցու մեծ բաժանումից հետո ***ռուսական եկեղեցին***, ինչպես և բյուզանդականը, կոչվեց ***ուղղափառ***:

Վլադիմիր I

ՅԱՐՈՍԼԱՎ ԻՄԱՍՏՈՒՆ. «ՌՈՒՍՍԿԱՅԱ ՊՐԱՎԴԱ»

Վլադիմիրն իր որդիներին նշանակեց Ռուսիայի տարբեր երկրամասերի ու քա-

Մեծ իշխան Վլադիմիրը պետական կրոն է ընդունում

40 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Յարոսլավ Իմաստունի արձանը, ձեռքին՝ «Ռուսական պրավդա» առաջին գրավոր օրենսգիրքը

ղաքների տեղապահ–իշխաններ: Նրանից հետո որդիների միջև սուր պայքար սկսվեց Մեծ իշխանի տիտղոսի համար: Հաղթեց իշխան ***Յարոսլավը (1019–1054)***:

Պետական իշխանությունն ուժեղացնելու և հասարակության տարբեր դասերի միջև հարաբերությունները կանոնակարգելու նպատակով Յարոսլավը ***ստեղծեց ռուսական առաջին գրավոր օրենսգիրքը***: Այն հայտնի է ***«Ռուսկայա պրավդա»*** անունով:

Յարոսլավը քաղաքներում ու նշանավոր վանքերում ***բացեց դպրոցներ***: Սկսեցին գրի առնել պատմությունը ***տարեգրությունների*** տեսքով: ***Վերելք ապրեցին գրականությունը և արվեստը***: Այս ամենի շնորհիվ Յարոսլավը ստացել է ***Իմաստուն*** պատվանունը:

Կիևյան Ռուսիան Յարոսլավի օրոք ժամանակի ուժեղ պետություններից մեկն էր: Ահա թե ինչու Եվրոպայի հզոր տիրակալները ձգտում էին դինաստիական կապեր հաստատել նրա հետ: Յարոսլավը, նրա որդիներն ու դուստրերը ամուսնացան Ֆրանսիայի, Նորվեգիայի, Հունգարիայի, Լեհաստանի, Բյուզանդիայի արքայական ընտանիքների ներկայացուցիչների հետ:

Հաջորդ հարյուրամյակի ընթացքում, սակայն, ***Ռուսիան թուլացավ*** և տրոհվեց բազմաթիվ անկախ իշխանությունների:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Որտեղ էին բնակվում արևելյան սլավոնները:
2. Վաղ միջնադարում ինչպիսի՞ հասարակարգում էին նրանք ապրում:
3. Ովքե՞ր էին պոլյանները: Ինչի՞ց է առաջացել ***Ռուսիա*** անվանումը:
4. Ի՞նչ պայմաններ նպաստեցին հին ռուսական պետության առաջացմանը: Ե՞րբ է ստեղծվել այն և ո՞ւմ օրոք: Ի՞նչ անուններով է հայտնի:
5. Ի՞նչը նպաստեց հին ռուսական պետության հզորացմանը:

41 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

6. Ո՞ւմ օրոք է ընդունվել քրիստոնեությունը Հին Ռուսիայում:
7. Ո՞ր թվականներին է կառավարել Մեծ իշխան Յարոսլավը: Ինչո՞ւ է նա կոչվել Իմաստուն:
8. Ներկայացրեք «Ռուսսկայա պրավդայի» նշանակությունը: Վերհիշեք ձեզ հայտնի այլ երկրների օրենսգրքեր:
9. Ո՞ր երկրների հետ էին դինաստիական կապեր հաստատել Կիևի Մեծ իշխանները:

Գործնական առաջադրանք

Խմբերով քննարկեք և պարզաբանեք, թե ինչ նշանակություն ունեցավ քրիստոնեության ընդունումը Կիևյան Ռուսիայի համար: Օգտագործեք Հայաստանի, Բյուզանդիայի և այլ երկրների օրինակը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Կնյազ, դրուժինա, պոլյաններ, Նովգորոդ, Կիև, «Վարյագներից հույներ» տանող ճանապարհ, Օլեգ, Կիևյան Ռուսիա, Հին Ռուսիա, Վլադիմիր, «Ռուսսկայա պրավդա», Յարոսլավ Իմաստուն

42 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

I ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

1. Արևմտահռոմեական կայսրությունը V դարի վերջին կործանվեց: Այսպես Եվրոպայում անկում ապրեց անտիկ հասարակությունը, և սկսվեց միջնադարյան կամ ավատատիրական հասարակության ձևավորումը: Մինչև Ժողովուրդների մեծ գաղթը Եվրոպայում կար մեկ պետություն՝ Հռոմեական կայսրությունը: Մեծ գաղթը և բարբարոսների նվաճումները հիմք դարձան ժամանակակից եվրոպական պետությունների և ժողովուրդների ձևավորման համար:

   Ո՞ր թվականին է կործանվել Արևմտահռոմեական կայսրությունը: Որոնք էին դրա պատճառները: Ինչ նոր պետություններ առաջացան դրա փլատակների վրա: Թվարկեք դրանք:

2. Քրիստոնեությունը 381 թ. հռչակվել էր Հռոմեական կայսրության միակ պաշտոնական կրոն: Քրիստոնեական եկեղեցու կառավարման գործում ղեկավար դեր ստանձնեցին Հռոմի պապը և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքը: Քրիստոնեությունը պայքարում էր ոչ միայն հեթանոսության, այլև նրանց դեմ, ովքեր շեղվում էին պաշտոնական դավանանքի կանոններից:

   Ինչո՞ւ էր եկեղեցին պայքարում արիոսականության դեմ: Ովքե՞ր էին մրցակցում քրիստոնեական եկեղեցու գերագահության համար: Ո՞ր ժողովն է հաստատել ընդունված գրականության ցանկը:

3. Բյուզանդական կայսր Հուստինիանոս I–ը փորձեց վերականգնել երբեմնի միասնական Հռոմեական կայսրությունը: Սակայն նրա մահից հետո կայսրությունը կորցրեց իր նախկին հզորությունը և տարածքների մի մասը: VII դարում պատմության թատերաբեմ իջած արաբներին հաջողվեց գրավել Բյուզանդիայի տարածքների զգալի մասը: Բյուզանդիան այլևս չկարողացավ վերականգնել իր նախկին հզորությունը:

   Որտեղի՞ց է առաջացել կայսրության «Բյուզանդիա» անվանումը: Պաշտոնապես ինչ էր այն կոչվում: Հուստինիանոս I–ին հաջողվե՞ց իրականացնել իր նպատակը: Ինչ գործերով է հայտնի Հուստինիանոսը:

43 von 83 12.02.2021, 10:53

4. Բյուզանդիան արաբների դեմ պայքարում զգալիորեն թուլացավ: Կայսրությունը կրկին զորեղացավ Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմի օրոք: Այս ժամանակաշրջանում աննախադեպ զարգացման հասավ բյուզանդական մշակույթը: XI դ. երկրորդ կեսին Բյուզանդիայի դրությունը կրկին վատացավ: 1071 թ. Մանազկերտի ճակատամարտում թյուրք-սելջուկները ծանր պարտության մատնեցին բյուզանդացիներին:

Ո՞վ էր Հայկական արքայատոհմի հիմնադիրը: Ապացուցեք, որ նոր արքայատոհմի օրոք Բյուզանդիան իրոք հզորացել էր: Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ սելջուկներին հաջողվեց պարտության մատնել Բյուզանդիային: Նշեք դրա հետևանքները:

5. Օգտվելով Արևմտահռոմեական կայսրության անկումից՝ ֆրանկները Քլոդվիգի առաջնորդությամբ Հյուսիսային Գալլիայում հիմնել էին թագավորություն: Ֆրանկական պետությունը իր հզորության գագաթնակետին հասավ Կարլոս Մեծի օրոք: Փաստորեն՝ Կարլոս Մեծի տերությունը զբաղեցնում էր նախկին Արևմտահռոմեական կայսրության հիմնական տարածքը: Սակայն նրա մահից հետո տերությունը տրոհվեց երեք մասի, որոնց հիման վրա ձևավորվեցին ներկայիս Ֆրանսիան, Իտալիան և Գերմանիան:

Ո՞ւմ էին անվանում «ծույլ» թագավորներ: Կարլոս Մեծը ե՞րբ և ո՞ւմ կողմից թագադրվեց կայսերական թագով: Ինչո՞ւ նրա տերությունը արագ տրոհվեց: Ի՞նչ է Կարոլինգյան վերածնունդը:

6. Որոշ ժամանակ բուն գերմանական հողերի մի մասը մտնում էր Կարլոս Մեծի կայսրության կազմի մեջ: Վերդենի դաշնագրով այդ հողերը բաժին հասան Կարլոս Մեծի թոռ Լյուդովիկոսին: Շուտով առաջացավ Գերմանական պետությունը: Նորաստեղծ պետությունը հավակնում էր դառնալու Արևմտահռոմեական կայսրության ժառանգորդը:

Ո՞վ էր Գերմանական պետության առաջին թագավորը: Ո՞ւմ ջանքերով հզորացավ Գերմանական պետությունը: Ինչպե՞ս կոչվեց նրա ստեղծած տերությունը:

7. Սկանդինավյան թերակղզու բնակիչները՝ նորվեգացիները, դանիացիները և շվեդները, որոնց անվանում էին նորմաններ (վիկինգներ), IX–XI դդ. ձեռնամուխ եղան նոր տարածքների նվաճմանը: Նույն ժամանակաշրջանում մի շարք պետություններ ստեղծեցին նաև սլավոնները:

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Ներկայիս Հունգարիայի տարածքում հաստատված քոչվոր հունգարները նույնպես հիմնեցին իրենց թագավորությունը: Այսպիսով՝ IX–XI դդ. Եվրոպայում առաջացան մի շարք նոր պետություններ, որոնք մինչ օրս գոյություն ունեն:

Ո՞ր տարածքներում պետություններ հիմնեցին վիկինգները: Թվարկեք սլավոնական ժողովուրդներ և պետություններ՝ ըստ նրանց երեք ճյուղերի: Երբ է առաջացել Հունգարական թագավորությունը:

8. Վաղ միջնադարում արևելյան սլավոնները նախնադարից անցում կատարեցին ավատատիրական կարգերին: Ստեղծվեց միասնական պետություն՝ Հին Ռուսիան: Այն կարևոր դեր խաղաց արևելյան սլավոնների քաղաքական և կրոնական համախմբման գործում: Կիևյան Ռուսիան Յարոսլավ Իմաստունի օրոք դարձավ ժամանակի ուժեղ պետություններից մեկը: Հին ռուսական պետության տարածքում են ձևավորվել ժամանակակից երեք սլավոնական ժողովուրդները՝ ռուսները, ուկրաինացիները և բելառուսները:

Ինչպե՞ս, երբ և ո՞վ ստեղծեց Հին Ռուսիա պետությունը: Ինչի՞ շնորհիվ Ռուսիան ճանաչում գտավ եվրոպական պետությունների կողմից: Ինչո՞ւ են Մեծ իշխան Յարոսլավին անվանել Իմաստուն: Փորձեք բնութագրել Յարոսլավ Իմաստունին: Ձեզ հայտնի պատմական ո՞ր կերպարների հետ կարող եք նրան համեմատել:

45 von 83 12.02.2021, 10:53

II ԲԱԺԻՆ

ԶԱՐԳԱՑԱԾ ՄԻՋՆԱԴԱՐ

§ 9. ԱՎԱՏԱՏԻՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՎԱՏԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

Հին հասարակությունում հողի գերագույն սեփականատերը թագավորն էր: ***Միջնադարում գրիրապետող դարձավ հողի խոշոր մասնավոր սեփականությունը***: Հողային սեփականության այդ ձևը ստացավ ավատատիրություն անվանումը:

Զինվորական և պետական ծառայություն կատարելու դիմաց թագավորը հողեր էր բաժանում ծառայողներին: Այդ հողաբաժինը կոչվում էր ***ավատ***: Այստեղից էլ ***առաջացել են ավատատեր*** և ***ավատատիրություն*** անվանումները:

Հող բաժանողը կոչվում էր ***սենյոր (տեր)***, իսկ ***հող ստացողը՝ վասալ (ենթակա, ծառա)***:

Խոշոր ավատատերերը (դուքս, կոմս, բարոն) այդ հողատարածքը՝ դրանում ապրող գյուղացիներով, իրենց հերթին բաժանում էին իրենց մոտ ծառայություն կատարող մարդկանց:

Ավատատերը կարգադրություններ է անում աշխատող գյուղացիներին:
Միջնադարյան մանրանկար

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

ԹԱԳԱՎՈՐ

ԴՈՒՔՍ

ԿՈՄՍ

ԲԱՐՈՆ

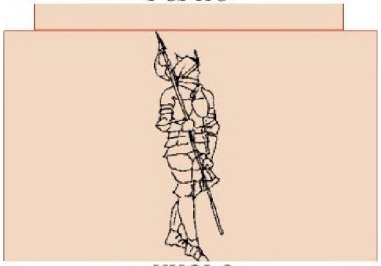
ԱՍՊԵՏ

Ավատատիրական աստիճանակարգություն

Աստիճանաբար ավատը դարձավ ժառանգական: Այս դեպքում վասալի որդին պարտավորվում էր կատարել նույն ծառայությունը, որի համար հող էր ստացել իր հայրը:

Առաջացավ նաև ***վանքապատկան հողատիրությունը***: Եկեղեցին նույնպես դարձավ խոշոր ավատատեր: Եվրոպական շատ երկրներում բարձրաստիճան հոգևորականները զբաղեցնում էին պետական պաշտոններ: Իսկ հոգևորականները նաև զինվորական ծառայություն էին կատարում:

Գոյություն ուներ նաև հնուց եկող ***գյուղական համայնքային հողատիրությունը***:

Այսպես՝ ավատատիրական հասարակության երեք գլխավոր դասերը կազմեցին ավատատերերը, հոգևորականները և գյուղացիները:

ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՐԳՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ավատական ***հողատիրության հիմքի վրա ձևավորվեց իշխանության աստիճանակարգությունը***: Ենթակայության համակարգը հետևյալ տեսքն ընդունեց.

Պետության գլխավորը ***թագավորն*** էր, որն էլ գտնվում էր ***աստիճանակարգի վերևում***: Նրանից ներքև՝ հաջորդ աստիճանը զբաղեցնում էին թագավորի վասալները՝ ***դուքսերը***: Ապա՝ ըստ հերթականության զբաղեցնում էին ***կոմսերը***, ***բարոնները*** և ***ասպետները*** (տե՛ս գծապատկերը):

Եվրոպական երկրներում, բացի Անգլիայից, գործում էր ենթակայության հետևյալ սկզբունքը՝ ***«Իմ վասալի վասալը՝ իմ վասալը չէ»***:

47 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

ՀՈՂԸ ՄՇԱԿՈՂՆԵՐԸ. ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Միջնադարում ***տնտեսության գլխավոր ճյուղը գյուղատնտեսությունն էր***: Հողը մշակում էին գյուղացիները: ***Աշխատանքային նոր գործիքների*** (երկաթե արոր, գութան) և ***հողի մշակման եռադաշտային համակարգի*** կիրառումը ավելի արդյունավետ դարձրին գյուղացու աշխատանքը:

Գյուղացին պարտավոր էր տարվա մի մասն աշխատել ավատատիրոջ համար (մշակել նրա հողը) կամ նրան հարկ վճարել ստացված բերքից: Նա հարկ էր վճարում նաև պետությանը:

ԱՍՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ասպետ բառը ծագել է ասպ՝ «ձի», արմատից և սկզբնապես նշանակել է ձիավոր, հեծյալ: Միջնադարյան Արևմտյան Եվրոպայում ասպետությունը ռազմա-ավատատիրական խավ էր: Ասպետ չէին ծնվում, այլ դառնում էին օծման միջոցով: Օծվելուց հետո ասպետը դառնում էր որևէ հողատեր-ազնվականի վասալը, ստանում էր հողաբաժին և ներառվում ավատատիրական խավի մեջ:

Ասպետությունը ձևավորվեց Ֆրանսիայում VIII դարում, այնուհետև տարածվեց մյուս երկրներում:

Ասպետի գլխավոր առանձնահատկությունը առատաձեռնությունն էր: Հարստությունը ինքնանպատակ գործ չէր, այլ ձեռք էր բերվում հետագայում ծախսելու համար: Ասպետի հիմնական զբաղմունքը պատերազմները, որսորդությունը և ասպետական մրցումներն էին: Նա չէր զբաղվում իր տնտեսությամբ, հակված չէր ընտանեկան կյանքի: Սակայն արդեն XII դարում էապես փոխվում է ասպետի կերպարը. կոպիտ կիսագրագետին փոխարինելու է գալիս կրթված, գեղագիտական հակումներով, արդարադատ, անձնազոհ, բարեկիրթ վարվելակերպով ասպետը:

48 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

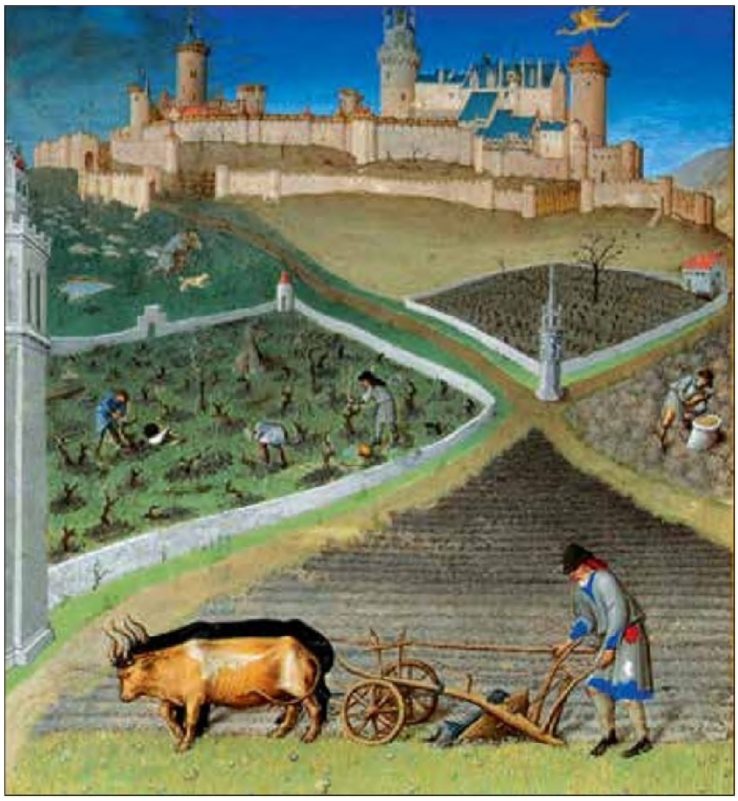

Միջնադարյան դղյակ՝ հարակից հողագործածքներով, որտեղ գյուղացիները կարվա ընթացքում սահմանված քանակի օրերով աշխատում էին տիրոջ համար:

Գյուղական բնակչության կյանքի կազմակերպման հիմնական ձևը համայնքն էր: Համայնքը ղեկավարելու համար չափահաս տղամարդկանց ժողովն ընտրում էր ***կանուրեր***: Առավել կարևոր հարցերը լուծում էր ***համայնքի ընդհանուր ժողովը***:

Ավատատերը իրավունք չուներ մահապատժի ենթարկելու իր գյուղացիներին: Նա հովանավորում և պաշտպանում էր նրանց:

ՄԻՋՆԱԴԱՐԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

Միջնադարում աստիճանաբար ***վերելք ապրեցին առևտուրը և արհեստները***: Դա նպաստեց բազմաթիվ նոր քաղաքների առաջացմանը և հների աճին:

49 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Հայտնի դարձան ***Ջենովան, Վենետիկը, Մարսելը, Միլանը, Փարիզը***:

Սովորաբար քաղաքների բնակչությունը կազմում էր 10 000–50 000 մարդ: Շատ քիչ քաղաքներ ունեին 50 հազարից ավելի բնակչություն: Դրանցից էին ***Կոստանդնուպոլիսը, Կորդովան, Փարիզը***:

ՀԱՄՔԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Քաղաքում միևնույն մասնագիտության արհեստավորները միավորվում էին հատուկ կազմակերպության մեջ: Այն կոչվում էր ***համքարություն (արհեստակցություն)***:

Համքարության կանոնադրությունը սահմանում էր արհեստավորի արտադրած ապրանքի չափը, քանակը և որակը: ***Համքարության անդամ կարող էին լինել միայն վարպետները***: Նրանք էին ընտրում համքարության ղեկավարին: ***Յուրաքանչյուր վարպետ ուներ իր արհեստանոցը***: Վարպետին օգնում էին ենթավարպետները և աշակերտները:

Առևտրականները ևս ունեին իրենց կազմակերպությունը: Այն կոչվում էր ***գիլդիա (առևտրամիություն)***:

Արհեստանոցներ

50 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչ է ավատը:
2. Ո՞վ էր կոչվում սենյոր, իսկ ո՞վ՝ վասալ:
3. Երբ էր ավատը դառնում ժառանգական:
4. Ինչ է վանքապատկան հողատիրությունը: Ինչ ծառայություններ էին կատարում հոգևորականները:
5. Թվարկեք ավատատիրական հասարակության երեք գլխավոր դասերը:
6. Գծապատկերի օգնությամբ բացատրեք ավատատիրական աստիճանակարգությունը: Ովքեր էին ասպետները:
7. Ովքեր էին միջնադարում մշակում հողը: Ներկայացրեք գյուղական համայնքը:
8. Թվարկեք միջնադարի եվրոպական հայտնի քաղաքներ: Հայաստանի այդ ժամանակի ինչ հայտնի քաղաքներ գիտեք:
9. Ինչ է համքարությունը: Ներկայացրեք դրա կառուցվածքը և գործառույթները:
10. Ինչ էր կոչվում առևտրականների միությունը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Ավատ, ավատատիրական աստիճանակարգություն, սենյոր, վասալ, ասպետ, տանուտեր, Ջենովա, Վենետիկ, Մարսել, Միլան, Փարիզ, համքարություն (արհեստակցություն), գիլդիա (առևտրամիություն), «Իմ վասալի վասալը իմ վասալը չէ»

51 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§10. ԽԱՉԱԿՐԱՑ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՇԱՐԺՄԱՆ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

1095 թ. Ֆրանսիայի Կլերմոն քաղաքում Ուրբանոս II պապը հավատացյալներին կոչ արեց արշավելու դեպի ***Երուսաղեմ և անհավատներից փրկելու Հիսուս Քրիստոսի գերեզմանը***: Պապի խոսքերը մեծ տպավորություն գործեցին ներկաների վրա: Նրանք անմիջապես սկսեցին խաչեր կարել իրենց հագուստներին: Սրանից էլ առաջացել է արշավանքի մասնակիցների անվանումը՝ ***խաչակիրներ***:

Բացի քրիստոնեական սրբավայրերի ազատագրումից՝ շարժման կազմակերպիչները և ***մասնակիցներն ունեին նաև շահադիտական նպատակներ***: Նրանք ցանկանում էին հարստանալ Արևելքի երկրների հաշվին:

Իսկ կաթոլիկ եկեղեցին ցանկանում էր իր իշխանությունը հաստատել Արևելքի եկեղեցիների վրա:

ԽԱՉԱԿՐԱՑ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՇԱՎԱՆՔԸ

1096 թ. սկսվեց խաչակիրների առաջին արշավանքը: Գարնանը ճանապարհ ընկան գյուղացիներից կազմված ջոկատները: Հասնելով Կոստանդնուպոլիս՝ նրանք չսպասեցին ասպետների ժամանմանը և անցան Բոսֆորի նեղուցը: Սակայն ***Նիկեա քաղաքի*** մոտ ***սելջուկները ջախջախեցին գյուղացիական ջոկատները***:

1096 թ. դեկտեմբերին Կոստանդնուպոլիս հասան ***ասպետական ջոկատները*** և շարունակեցին երթը դեպի Սուրբ երկիր: ***Կիլիկի-***

Ուրբանոս II պապը Կլերմոնի ժողովում ասաց. «Երկիրը, որտեղ բնակվում եք դուք, բոլոր կողմերից սեղմված է ծովով ու լեռնաշղթաներով, և դրա համար էլ այժմ նեղ է դարձել ձեր բազմամարդության պատճառով, հարստություններով այն առատ չէ և հազիվ է հաց հասցնում իր մշակողներին: Դրանից էլ տեղի է ունենում այն, որ դուք կրծում ու խժռում եք միմյանց, պատերազմներ մղում ու մահացու վերքեր հասցնում: Իսկ այժմ կարող է դադար առնել ձեր ատելությունը... Ճամփա՛ ընկեք դեպի սուրբ գերեզմանը, խլե՛ք այդ երկիրը անհավատներից և ձե՛ր դարձրեք: Այդ հողում «մեղր ու կաթ է հոսում»: Երուսաղեմը երկրիս ամենաբարեբեր մարգարիտն է»:

52 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Խաչակրաց արշավանքները

այով անցնելիս՝ նրանց մեծ ***օգնություն ցույց տվեցին տեղի հայերը***:

Խաչակիրների առաջնորդներից ***Բալդուինը 1098 թ. խաբեությամբ մտավ Եդեսիա***: Նա դավադրաբար սպանեց քաղաքի հայազգի կառավարչին՝ ***Թորոս Կյուրապաղատին***: Այստեղ Բալդուինը ստեղծեց ***խաչակրաց առաջին պետությունը՝ Եդեսիայի կոմսությունը***:

Նույն թվականին խաչակիրները գրավեցին ***Անտիոք քաղաքը*** և ստեղծեցին ***Անտիո-***

53 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

քի դքսությունը: Իսկ ***1099 թ.*** նրանք ***գրավեցին Երուսաղեմը***: Խաչակիրները գրաված տարածքներից ստեղծեցին ***Երուսաղեմի թագավորությունը***: Դրա մեջ էին մտնում Անտիոքի դքսությունը, Եդեսիայի և Տրիպոլիի կոմսությունները:

Խաչակրաց թագավորության պաշտպանության նպատակով հիմնվեցին ***հոգևոր-ասպետական միաբանություններ***: Դրանցից առաջինը ***Հիվանդախնամների*** միաբանությունն էր: Այնուհետև ստեղծվեցին ***Տաճարականների*** և ***Տպրոնական*** միաբանությունները:

Դրանց անդամները միաժամանակ վանականներ էին և ասպետներ: Նրանք երդվում էին չամուսնանալ, կաթոլիկություն տարածել և մարտնչել մուսուլմանների դեմ:

Երուսաղեմի գրավումը խաչակիրների կողմից, 1099 թ.

54 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Սալահ ադ Դին

ԵՐԵՔ ԽԱՉԱԿԻՐ ԱՐՔԱՆԵՐԸ

Խաչակիրների դրությունը Արևելքում ծանրացավ, երբ *Եգիպտոսում* իշխանության եկավ *Սալահ ադ Դինը*: Նրա պապը ծնվել էր Հայաստանում: Դառնալով Եգիպտոսի տիրակալ՝ Սալահ ադ Դինը կարճ ժամանակամիջոցում գրավում է Ասորիքի և Միջագետքի մի մասը: Նա որոշում է խաչակիրներից *հետ գրավել Երուսաղեմը*, քանի որ մուսուլմանները ևս այն համարում էին իրենց սուրբ քաղաքը:

Սալահ ադ Դինը 1187 թ. պարտության մատնեց խաչակիրներին և *հասավ իր նպատակին*:

Երուսաղեմի անկման լուրը ցնցեց քրիստոնյա Եվրոպան: *Եվրոպացիները նախապատրաստվեցին նոր արշավանքի*: Այն գլխավորեցին գերմանական կայսր *Ֆրիդրիխ I Բարբարոսան*, Անգլիայի թագավոր *Ռիչարդ I Առյուծասիրտը* և Ֆրանսիայի թագավոր *Ֆիլիպ II Օգոստոսը*:

1189 թ. սկսվեց խաչակրաց երրորդ արշավանքը: Հենց սկզբից այն անհաջող ընթացք ունեցավ: 1190 թ. Կիլիկիայի գետերից մեկն անցնելիս *Ֆրիդրիխ I-ն ընկավ ջուրը և խեղդվեց*: Գերմանացի խաչակիրները վերադարձան:

Ժամանելով Սուրբ երկիր՝ *Ֆիլիպ II-ը գրավեց Ակրա քաղաքը*, որը դարձավ *Երուսաղեմի թագավորության մայրաքաղաքը*: Շուտով Ֆիլիպ II-ը վերադարձավ Ֆրանսիա: Մնալով միայնակ՝ *Ռիչարդը Սալահ ադ Դինի հետ 1192 թ. կնքեց հաշտության պայմանագիր*: Եվրոպայի ուխտավորները հնարա-

55 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

վորություն ստացան անարգել այցելելու սուրբ վայրեր:

ԽԱՉԱԿՐԱՑ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

Երեք արքաների արշավանքից հետո խաչակրաց շարժումը անկում ապրեց: Հաջորդ հինգ արշավանքները էական հաջողություն չբերեցին: ***1291 թ.*** մուսուլմանները գրավեցին ***խաչակիրների վերջին հենակետ Ակրան***: Այսպես ***ավարտվեց խաչակրաց շարժումը***:

Խաչակրաց արշավանքներն ***ունեցան նաև դրական հետևանքներ***: Եվրոպացիները մոտիկից ծանոթացան արևելյան մշակույթին և յուրացրին դրա շատ արժեքներ: Նրանք սովորեցին կառուցել ավելի որակյալ նավեր, ճշգրիտ գծել քարտեզներ, օգտագործել մագնիսական կողմնացույցներ:

Արշավանքների հետևանքով Արևմուտք–Արևելք փոխհարաբերությունները սերտացան և դարձան մշտական:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Հռոմի պապ Ուրբանոս II–ը ե՞րբ և որտե՞ղ Երուսաղեմը գրավելու կոչ արեց:
2. Բացատրեք «խաչակիր» հասկացությունը:
3. Որո՞նք էին խաչակրաց շարժման պատճառները: Թվարկեք դրանք:
4. Ե՞րբ է սկսվել խաչակրաց առաջին արշավանքը: Ինչ քաղաքներ գրավեցին խաչակիրները: Թվարկեք խաչակրաց պետությունները:
5. Ինչ է հոգևոր–ասպետական միաբանությունը: Թվարկեք Արևելքում առաջացած հոգևոր–ասպետական միաբանությունները:
6. Ո՞վ էր Սալահ ադ Դինը: Ինչ արդյունքների հասավ նա խաչակիրների դեմ պայքարում:
7. Ո՞ր իրադարձությունը պատճառ դարձավ խաչակրաց երրորդ արշավանքի համար: Ե՞րբ է այն սկսվել, և ովքե՞ր գլխավորեցին այդ արշավանքը: Ինչո՞վ ավարտվեց այն:
8. Ե՞րբ է ավարտվել խաչակրաց շարժումը: Որո՞նք էին շարժման դրական հետևանքները:

56 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Քննարկման հարց

Ձեր կարծիքով ո՞րն էր խաչակրաց արշավանքների գլխավոր նպատակը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Կլերմոն, Ուրբանոս II, խաչակիր, Բալդուին, Եդեսիայի կոմսություն, Անտիոքի դքսություն, Երուսաղեմի թագավորություն, հոգևոր–ասպետական միաբանություններ, Սալահ ադ Դին, Ֆրիդրիխ I Բարբարոսա, Ռիչարդ I Առյուծասիրտ, Ֆիլիպ II Օգոստոս, Ակրա

57 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§ 11. XIII ԴԱՐԻ ՆՇԱՆԱՎՈՐ ՏԻՐԱԿԱԼՆԵՐԸ

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԶՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳԱԳԱԹՆԱԿԵՏԻՆ

XIII դարի սկզբին Հռոմի պապերի իշխանությունն աննախադեպ վերելք ապրեց: Դա կապված էր ***Ինոկենտիոս III պապի (1198–1216)*** գործունեության հետ:

Ինոկենտիոս III պապը փայլուն կրթություն էր ստացել: Նա ***Փարիզում սովորել էր աստվածաբանություն,*** իսկ ***Բոլոնիայի համալսարանում՝ հռոմեական իրավունք***: Նրա կարծիքով՝ Հռոմի պապի իշխանությունը բարձրագույն իշխանություն է, քանի որ տրված է Աստծո կողմից:

Նա համարում էր, որ պապը Քրիստոսի փոխանորդն է երկրի վրա: Այդ պատճառով բոլոր կայսրերը և թագավորները պետք է

Ինոկենտիոս III

58 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

ենթարկվեն Հռոմի պապին: Օրինակ՝ նրան էին ենթարկվում Անգլիայի, Պորտուգալիայի, Լեհաստանի, Դանիայի և Շվեդիայի թագավորները: Կաթոլիկություն ընդունած եվրոպական երկրների եկեղեցիները պարտավոր էին հարկեր վճարել պապական արքունիքին:

Ինոկենտիոս III–ը կազմակերպեց խաչակրաց չորրորդ արշավանքը:

ԼՈՒՍԱՎՈՐՅԱԼ ՄԻԱՊԵՏԸ

Ֆրիդրիխ II–ը Ֆրիդրիխ I Բարբարոսայի թոռն էր: Մանուկ հասակում նրա խնամակալությունը տրվել էր Ինոկենտիոս III պապին: ***Ֆրիդրիխ II–ը*** փայլուն կրթություն ստացավ, ***գիտեր հունարեն և արաբերեն***: Նա գիտական երկեր էր գրում լատիներենով, իսկ բանաստեղծություններ՝ իտալերենով: Նրա արքունիքում աշխատում էին հույն, հրեա և արաբ գիտնականներ: ***Նեապոլ քաղաքում նա հիմնադրեց համալսարան***:

Ֆրիդրիխ II–ը մորից ժառանգել էր Սիցիլիական թագավորությունը: Ինոկենտիոս III–ի ջանքերով նա ընտրվեց նաև Գերմանիայի թագավոր: Ավելի ուշ՝ ***1220 թ., նա դարձավ Սրբազան հռոմեական կայսրության կայսր***:

1228 թ. Ֆրիդրիխ II–ը ***կազմակերպեց խաչակրաց VI արշավանքը***: Ռազմական գործողություններ վարելու փոխարեն նա Եգիպտոսի սուլթանի հետ համաձայնագիր ստորագրեց: ***Երուսաղեմը, Նազարեթը և Բեթղեհեմը ժամանակավորապես վերադարձվեցին քրիստոնյաներին***:

Սրբազան հռոմեական կայսրության կայսր Ֆրիդրիխ II

59 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

ԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԸ

Ավանդության համաձայն՝ ամեն օր ***Ֆրանսիայի թագավոր Լյուդովիկոս IX–ը*** դուրս էր գալիս պալատից, նստում կաղնու տակ և ***արդարորեն դատում նրանց, ովքեր դիմել էին իրեն***…

Նրա օրոք Ֆրանսիայում ***ամրապնդվեց թագավորական իշխանությունը***: Թագավորական խորհրդից առանձնացավ ***Փոքր խորհուրդը***: Այն դարձավ մշտական գործող խորհրդակցական մարմին: Խորհրդի մի մասն էլ կոչվեց ***Փարիզի խորհրդարան*** և վերածվեց ***բարձրագույն դատական ատյանի***: Իսկ խորհրդի այն մասը, որը զբաղվում էր ֆինանսներով, կոչվեց ***Հաշվային պալատ***: Այն վերահսկում էր հարկերի գանձումը և ծախսերը:

Թագավորական տիրույթում արգելվեցին ավատատերերի միջև տեղի ունեցող պատերազմները: ***Սկզբվեց «Արքայի 40 օր» կոչվող օրենքը***: Բախման մեջ հայտնված կողմերը քառասուն օրվա ընթացքում պետք է դիմեին թագավորին: Պատերազմել կարող էին միայն այն դեպքում, երբ թագավորի միջնորդությունից հետո էլ չէին հաշտվում: Արգելվեց վեճերի լուծումը մենամարտերի միջոցով:

Ժամանակակիցների համար Լյուդովիկոսի գահակալությունը (1226–1270) օրինակելի կառավարման ժամանակաշրջան էր: ***Պատահական չէ, որ մահվանից քսան տարի անց նա դասվեց սրբերի շարքը***:

Լյուդովիկոս IX Սուրբ

Ֆրանսիայի թագավոր Կապետինգների արքայատոհմից: Կատարեց ռազմական, դրամական և դատական բարեփոխումներ:

Լյուդովիկոսը կազմակերպեց խաչակրաց 7–րդ և 8–րդ արշավանքները: 7–րդ արշավանքի ժամանակ նա գերվեց Եգիպտոսի սուլթանի կողմից և մեծ փրկագնի դիմաց ազատ արձակվեց: Նա աչքի էր ընկնում կրոնասիրությամբ, որի պատճառով ստացավ «Սուրբ» պատվանունը:

Լյուդովիկոսը մահացավ ժանտախտից Թունիսում խաչակրաց 8–րդ արշավանքի ժամանակ:

60 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ո՞ւմ անվան հետ է կապված պապականության հզորացումը XIII դ. սկզբին:
2. Ինոկենտիոս III–ի կարծիքով Հռոմի պապի իշխանությունը գերագահ էր աշխարհիկ իշխանության նկատմամբ: Ինչպես էր նա հիմնավորում իր տեսակետը:
3. Ո՞վ էր Ֆրիդրիխ II–ը: Երբ է նա դարձել Սրբազան հռոմեական կայսրության կայսր:
4. Ինչ համաձայնագիր ստորագրեց Ֆրիդրիխ II–ը Եգիպտոսի սուլթանի հետ:
5. Ինչ էր կոչվում Լյուդովիկոս IX–ի ստեղծած մշտական խորհրդակցական մարմինը:
6. Ինչ գործառույթներ էին իրականացնում «Փարիզի խորհրդարանը» և «Հաշվային պալատը»:
7. Պարզաբանե՛ք «Արքայի 40 օր» օրենքի բովանդակությունը և նշանակությունը:

Խմբային աշխատանք

XIII դարի երեք տիրակալներից ո՞ւմ եք համակրում: Հիմնավորե՛ք ձեր ընտրությունը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Ինոկենտիոս III, Ֆրիդրիխ II, Սիցիլիական թագավորություն, Լյուդովիկոս IX, Փոքր խորհուրդ, Փարիզի խորհրդարան, Հաշվային պալատ, թագավորական տիրույթ, «Արքայի 40 օր»

61 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§ 12. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ XI–XIII ԴԱՐԵՐՈՒՄ

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՊԱԿՏՈՒՄԸ

Հռոմի պապերը և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքները դարեր շարունակ մրցում էին Եվրոպայի և Արևելքի բոլոր եկեղեցիների նկատմամբ գերիշխանություն հաստատելու համար: ***Պայքարը բարձրակետին հասավ 1054 թվականին***՝ Հարավային Իտալիայի եկեղեցիների պատկանելության շուրջ ծագած վեճի պատճառով:

Հռոմի պապ Լևոն IX–ի ներկայացուցիչները ժամանեցին Կոստանդնուպոլիս: Ս. Սոֆիայի տաճարում տեղի ունեցող արարողության ժամանակ նրանք հայտարարեցին պապի որոշումը՝ ***պատրիարք Միքայելի բանադրության*** և ***եկեղեցուց վտարվելու մասին***: Վերջինս չհապաղեց և նույնը հայտարարեց Հռոմի պապի նկատմամբ:

Դրանից հետո ***երկու եկեղեցիները խզեցին կապերը: Այսպես առաջացան կաթոլիկ և ուղղափառ եկեղեցիները***: Միայն ինը դար անց՝ 1965 թ., Վատիկանի ժողովում երկու եկեղեցիների ղեկավարները համաձայնեցին մոռացության տալ փոխադարձ բանադրանքները:

Լևոն IX պապ

ՀԵՐԵՏԻԿՈՍՆԵՐ

Պաշտոնապես ընդունված հավատի կանոններից որևէ շեղում թույլ տվողներին եկեղեցին համարում էր հերետիկոս: Հերետիկոսական շարժումները (աղանդներ) ***մեծ տարածում ստացան XII–XIII դարերում***: Այդ ժամանակաշրջանի ամենատարածված աղանդներից էին ***կատարները*** և ***վալդենսները***:

62 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Ինկվիզիցիա

Նրանք լայն գործունեություն էին ծավալել Ֆրանսիայի հարավում:

Հերետիկոսները մերժում էին խաչի պաշտամունքը, հոգևորականների անհրաժեշտությունը, մարդու մեղսածին լինելու և եկեղեցու միջնորդությամբ փրկվելու գաղափարը:

Եկեղեցու դեմ ուղղված որևէ շարժում ոչնչացություն էր համարվում պետության հանդեպ, ու դրա դեմ անխնա պայքար էր մղվում:

ԻՆԿՎԻԶԻՑԻԱ (ՀԱՎԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ)

Պապականությունը հասկանում էր, որ միայն զենքով հնարավոր չէ արմատախիլ անել հերետիկոսական գաղափարները: «Կեղծ ուսմունքների դեմ» պայքարելու նպատակով ***1215 թ. ստեղծվեց ինկվիզիցիան***:

Պիեռ Վալդոյի արձանը Գերմանիայում

Վալդենսների աղանդի հիմնադիրն էր Լիոն քաղաքի հարուստ վաճառական Պիեռ Վալդոն: Նա հրաժարվեց իր ամբողջ ունեցվածքից՝ այն բաժանելով չքավորներին: Նա քարոզում էր, որ հոգևորականները դարձել են «ձրի վայելողներ», ուստի անհրաժեշտ է վերացնել եկեղեցին:

Հարավային Ֆրանսիայում տարածված կատարների (կատար՝ մաքուր) և վալդենսների դեմ պայքարելու համար Ինոկենտիոս III պապը կազմակերպեց խաչակրաց արշավանք: Խաչակիրները չէին խնայում նույնիսկ կանանց և երեխաներին: Երբ արշավանքի մասնակիցները պապի ներկայացուցչին հարցրին, թե ինչպես տարբերեն հերետիկոսներին կաթոլիկներից, նա պատասխանեց. «Բոլորին կոտորեք: Տերը յուրայիններին կճանաչի»:

63 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Այն ***հատուկ դատարան*** էր, որը հետաքննում էր միայն հերետիկոսների գործերը: Ինկվիզիցիայի դատարանները անմիջապես ենթարկվում էին Հռոմի պապին: Հետաքննության ընթացքում դաժանաբար տանջում և խոշտանգում էին մարդկանց:

Ինկվիզիցիան հատկապես լայն գործունեություն ծավալեց Իսպանիայում և Իտալիայում:

«ՄՈՒՐԱՑԻԿ» ՄԻԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հերետիկոսների դեմ արդյունավետ պայքարելու համար ***կաթոլիկ եկեղեցին ստեղծեց նաև*** այսպես կոչված ***«մուրացիկ» միաբանություններ***:

Իտալացի ***Ֆրանսիսկ Ասիզցին***, ծանոթանալով վալդենսների գաղափարներին, հրաժարվում է ընտանիքից, ունեցվածքից և իրեն նվիրում է աղոթքների ու քարոզչության: Նա իր կողմնակիցներից պահանջում էր, որ նրանք հրաժարվեն ունեցվածքից և ապրեն սեփական աշխատանքով: ***Մուրացիկ վանականները մեծ հարգանք ձեռք բերեցին ժողովրդի մեջ***:

Ինոկենտիոս III պապը հասկացավ, որ կարող է նրանց օգտագործել եկեղեցու խախտված հեղինակությունը բարձրացնելու համար: Նրա ջանքերով ***ստեղծվեց Ֆրանսիսկյան միաբանությունը***: Սրբերի շարքին դասված Ֆրանսիսկ Ասիզցին համարվում է Իտալիայի հովանավոր սուրբը:

Մյուս «մուրացիկ» միաբանությունը կոչվում էր ***Դոմինիկյան: Հիմնադիրը իսպանացի Դոմինիկ դե Գուսմանն էր***: Նա հասկացել էր, որ հերետիկոսների դեմ քարոզչա-

Դոմինիկ դե Գուսման

64 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Միջնադարյան մանրանկար, որտեղ պատկերված է Ինոկենտիոս III պապը: Նրան տեսիլք է երևում, թե ինչպես է Ֆրանսիսկ Ասիզցին պահում երերացող եկեղեցին:

կան պայքար մղելու համար անհրաժեշտ են մաքրաբարո, բանիմաց և կրթված քարոզիչներ: Այս նպատակով նա կազմակերպեց քարոզիչների միաբանություն: Միաբանության զինանշանի վրա պատկերված էր երախում ջահ բռնած շուն: Դա կապված էր ***Դոմինիկ անվան բառախաղի*** հետ: Լատիներեն այն նշանակում է ***«Տիրոջ զամփռ»***:

Այս միաբանությունները որոշ չափով բարձրացրին եկեղեցու հեղինակությունը:

65 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. 1054 թվականին ինչո՞ւ պառակտվեց քրիստոնեական եկեղեցին:
2. Ե՞րբ են կաթոլիկ և ուղղափառ եկեղեցիների ղեկավարները հանել փոխադարձ բանադրանքները:
3. Ի՞նչ է հերետիկոսը: Հերետիկոսական ի՞նչ շարժումներ կարող եք նշել:
4. Ինչո՞ւ էին պետությունը և եկեղեցին անխնա պայքարում հերետիկոսների դեմ:
5. Ե՞րբ է հիմնադրվել ինկվիզիցիան և ի՞նչ նպատակով: Ո՞ր երկրներում էր տարածված ինկվիզիցիան:
6. Ո՞վ էր Ֆրանսիսկ Ասիզցին:
7. Թվարկե՛ք հայտնի «մուրացիկ» միաբանությունները: Ի՞նչ դեր էին խաղում դրանք:

Նոր հասկացություններ, անուններ

1054 թ. պառակտում, հերետիկոս, կատարներ, վալդենսներ, ինկվիզիցիա, Ֆրանսիսկյան և Դոմինիկյան «մուրացիկ» միաբանություններ, Ֆրանսիսկ Ասիզցի, Դոմինիկ դե Գուսման

66 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

§13. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Վաղ միջնադարում ***դպրոցները հիմնականում գործում էին վանքերին ու եկեղեցիներին կից***: Դրանց նպատակը կրթված հոգևորականներ պատրաստելն էր:

Աշակերտները նախ սովորում էին գրել և կարդալ, ապա սկսվում էր ***«յոթ ազատ արվեստների»*** ուսուցումը: Դրանք էին՝ ***քերականությունը, դրամաբանությունը, ճարտասանությունը, թվաբանությունը, երկրաչափությունը, երաժշտությունը, աստղագիտությունը***: Ուսուցման լեզուն լատիներենն էր:

XII–XIII դարերում Եվրոպայի տնտեսական և մշակութային կյանքը առաջընթաց էր ապրում: Զարգանում էին արհեստները, առևտուրը և քաղաքները: ***Հասարակությունը նոր մասնագետների կարիք ուներ***:

Եվրոպացիները ծանոթացան բյուզանդական և արևելյան (մասնավորապես՝ արաբական) կրթական համակարգի հետ:

Միջնադարյան դպրոց, XIV դար

67 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Քաղաքներում բացվում էին դպրոցներ, որտեղ ուսուցանում էին նաև աշխարհիկ գիտելիքներ, պատրաստում մասնագետներ:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐ

Եվրոպայում հնագույնը ***Բոլոնիայի համալսարանն*** է: Այն ***հիմնադրվել է XI դարում***: Հետո բացվել են ***Փարիզի, Օքսֆորդի, Քեմբրիջի*** համալսարանները: Արդեն ***XIV դարում Եվրոպայում կար շուրջ 60 համալսարան***:

XI դարից ***Հայաստանում ևս սկզբնավորվում և զարգանում է համալսարանական կրթությունը***: Նշանավոր էին ***Գլաձորի, Տաթևի***, իսկ Կիլիկյան Հայաստանում՝ ***Սիսի համալսարանները***:

Համալսարանը բաժանվում էր ֆակուլտետների: ***Ֆակուլտետի ղեկավարը*** կոչվում էր ***ղեկան***, իսկ ***համալսարանի ընդհանուր ղեկավարը՝ ռեկտոր***:

Առաջին համալսարաններն ունեին ***աստվածաբանական, փիլիսոփայական, իրավաբանական*** և ***բժշկական*** ֆակուլտետներ:

Գրքերի սակավության պատճառով ***ուսուցումը հիմնականում կազմակերպվում էր դասախոսությունները գրի առնելու միջոցով***: Դասավանդման ընթացքում լայնորեն կիրառում էին ***գիտական բանավեճեր*** և ***երկխոսություններ***:

Բոլոնիայի համալսարանի կնիքը, որի վրա նշված է հիմնադրման տարեթիվը՝ 1088:

ՍՔՈԼԱՍՏԻԿԱ

Համալսարանում դասավանդվող առարկաները միասին կոչվում էին սքոլաստիկա (լատիներեն սքոլա՝ դպրոց բառից): Սքոլաստիկայի մեջ մտնում էին ինչպես «յոթ ազատ արվեստները», այնպես էլ նոր ձևավորվող

Տաթևի համալսարանը հիմնադրվել է XIV դարում Տաթևի վանքում:

68 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

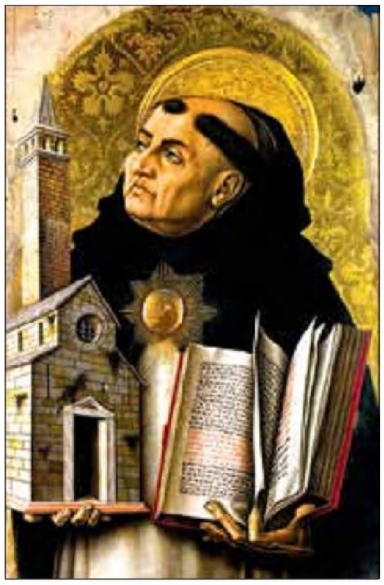

Թոմմա Աքվինացի

գիտությունները: ***Աքոլասպ-ասպվածաբան-ները փորձում էին ապացուցել, որ հավատը և գիտելիքը ոչ թե հակադիր են միմյանց,*** այլ օգնում են բացահայտելու ճշմարտությունը:

Թոմմա Աքվինացին (XIII դ.) միջնադարի խոշորագույն աքոլասպներից էր: Նա փորձում էր քրիստոնեությունը հաշտեցնել «հեթանոս» Արիստոտելի ուսմունքի հետ: Աքվինացին կարծում էր, որ գոյություն ունի ***գիտելիքի երկու աղբյուր՝*** հավատը, որն ապահովում է բարձրագույն գիտելիքի ձեռքբերումը, և ***բանականությունը***:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Առաջընթաց ապրող հասարակությունը կարիք ուներ նաև ***կիրառական գիտելիքների***: Ուստի ***զարգացան մաթեմատիկան և մեխանիկան***: Սկսեցին թարգմանել անտիկ և արաբ գիտնականների այն աշխատությունները, որոնք վերաբերում էին բնական գիտություններին:

Ռոջեր Բեկոն

Օքսֆորդի համալսարանի պրոֆեսոր Ռոջեր Բեկոնը (XIII դ.) կարծում էր, որ ***միայն փորձը կարող է տալ ճշմարիտ գիտելիք***: Նա իր ամբողջ կյանքն անցկացրեց անտիկ և արաբական ձեռագրեր ուսումնասիրելով, ֆիզիկայի և քիմիայի բնագավառների փորձեր կատարելով: ***Նա մի շարք կանխատեսումներ արեց՝*** առանց թիավարների նավարկելու, առանց քաշող ուժի սայլակառքերի տեղաշարժման, թռչող մեքենաների, խոշորացնող սարքերի մասին: Նա ***առաջինն էր Եվրոպայում, որ կազմեց վառոդի ստացման բաղադրագիրը***:

69 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

Այսպիսով՝ զարգացած միջնադարում կրթությունը և գիտությունը առաջընթաց էին ապրում, ***ապրիճանաբար ընդլայնվում էին նաև մարդկանց պատկերացումները աշխարհի և կյանքի մասին***:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ո՞րն էր վաղ միջնադարի դպրոցների գլխավոր նպատակը: Թվարկեք «յոթ ազատ արվեստները»:
2. Զարգացած միջնադարում դպրոցների թվի ավելացումը ինչի՞ հետ էր կապված:
3. Եվրոպայի հնագույն համալսարանը որտեղ և երբ է հիմնադրվել:
4. Քանի՞ համալսարան կար Եվրոպայում XIV դարում: Իսկ Հայաստանում XI–XIV դարերում ի՞նչ համալսարաններ էին գործում:
5. Ներկայացրեք համալսարանի կառուցվածքը:
6. Ի՞նչ է սքոլաստիկան:
7. Ինչո՞ւ սկսեց զարգանալ բնագիտությունը:
8. Համեմատեք Թ. Աքվինացու և Ռ. Բեկոնի տեսակետները գիտելիքների աղբյուրի մասին:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

«Յոթ ազատ արվեստներ», Բոլոնիայի, Փարիզի, Օքսֆորդի և Քեմբրիջի համալսարաններ, ֆակուլտետ, դեկան, ռեկտոր, սքոլաստիկա, բնագիտություն, Թովմա Աքվինացի, Ռոջեր Բեկոն

70 von 83 12.02.2021, 10:53

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/qpmc/

II ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

1. Անկում ապրած Հին աշխարհի փլատակների վրա ձևավորվեց ավատատիրական հասարակությունը: Միջնադարյան այդ հասարակության տնտեսության հիմքը գյուղատնտեսությունն էր: Գյուղի բնակչության կյանքը կարգավորում էր համայնքը: Քաղաքային բնակչությունը հիմնականում զբաղվում էր արհեստագործությամբ և առևտրով:

   Ինչ է ավատը: Ներկայացրեք ավատատիրական աստիճանակարգությունը: Ո՞վ էր միջնադարի գլխավոր աշխատող ուժը: Որո՞նք էին քաղաքների առաջացման նախադրյալները:

2. XI դ. վերջին խաչակրաց առաջին արշավանքով սկսվեց խաչակրաց շարժումը: Այն տևեց մինչև XIII դ. վերջը: Խաչակրաց դարաշրջանում եվրոպացիները մոտիկից ծանոթացան արևելյան մշակույթին և իրենց երկրներ տարան մշակութային շատ արժեքներ:

   Որո՞նք էին խաչակրաց շարժման նպատակները: Երբ և ինչ խաչակրաց պետություններ ստեղծվեցին: Շարժման մասնակիցներից ո՞վ է Ձեզ վրա տպավորություն գործել. ներկայացրեք նրա կերպարը: Ինչո՞ւ շարժումն ի վերջո անկում ապրեց:

3. XIII դարում պատմական ասպարեզում հայտնվեցին պետական մի շարք գործիչներ, ովքեր խոր հետք են թողել Եվրոպայի պատմության մեջ: Նրանցից դուք ծանոթացել եք Հռոմի պապ Ինոկենտիոս III–ի, Ֆրիդրիխ II կայսեր և Լյուդովիկոս IX թագավորի գործունեությանը:

   Ձեր կարծիքով ինչի՞ շնորհիվ Ինոկենտիոս III պապը այդպիսի հզորության հասավ: Ինչո՞վ է նշանավոր Ֆրիդրիխ II–ը: Ներկայացրեք Լյուդովիկոս IX–ի բարեփոխումները և արժևորեք դրանք:

4. Քրիստոնեությունը սկզբում հանդես էր գալիս որպես մեկ միասնական կառույց: Սակայն շուտով հակասություններ ծագեցին Արևմտյան և Արևելյան եկեղեցիների միջև: XII–XIII դդ. մեծ տարածում գտան նաև հերետիկոսական շարժումները:

71 von 83 12.02.2021, 10:53

Ո՞րն է 1054 թվականին քրիստոնեական եկեղեցու պառակտման գլխավոր պատճառը: Հերետիկոսների դեմ պայքարելու համար ինչ նոր մարմիններ ստեղծեց Հռոմի պապը:

5. Քրիստոնեության հաղթանակից հետո եկեղեցին իր ձեռքը վերցրեց հասարակության կրթական գործի կազմակերպումը: Զարգացած միջնադարում հասարակությունը աշխարհիկ գիտելիքներ ունեցող մարդկանց կարիք ուներ: Նման մասնագետներ պատրաստելու համար առաջացան նոր տիպի ուսումնական հաստատություններ՝ համալսարաններ: Զարգացավ նաև գիտությունը:

Ինչը նպաստեց կրթական գործի զարգացմանը: Որոնք էին յոթ ազատ արվեստները: Թվարկեք XI–XIV դդ. Եվրոպայի հայտնի համալսարանները. այդ նույն դարերում Հայաստանում նշանավոր ինչ համալսարաններ կային: Ինչո՞ւ բնագիտությունը սկսեց զարգանալ: Ովքե՞ր են Թովմա Աքվինացին և Ռոջեր Բեկոնը:

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՍ 1

IV–VII դդ.	Ժողովուրդների մեծ գաղթի ժամանակաշրջանը
325 թ.	Նիկեայի առաջին տիեզերական ժողովը
395 թ.	Հռոմեական կայսրության բաժանումը Արևելյան և Արևմտյան մասերի
419 թ.	Սուրբ գրականության ցանկի հաստատումը Կարթագենի եկեղեցական ժողովի կողմից
451 թ.	«Ժողովուրդների ճակատամարտը» Կատալաունյան դաշտում
476 թ.	Արևմտահռոմեական կայսրության կործանումը
486 թ.	Հյուսիսային Գալլիայի նվաճումը Քլոդվիգի կողմից
527–565 թթ.	Հուստինիանոս I կայսեր կառավարման շրջանը
534 թ.	Քաղաքացիական իրավունքի հավաքածուի կազմումը Բյուզանդիայում
537 թ.	Ս. Սոֆիայի տաճարի կառուցման ավարտը Կոստանդնուպոլսում
681 թ.	Բուլղարական թագավորության ստեղծումը
732 թ.	Պուատիեի ճակատամարտը ֆրանկների և արաբների միջև
768–814 թթ.	Կարլոս Մեծի գահակալությունը
800 թ.	Կարլոս Մեծի թագադրումը արևմտահռոմեական կայսերական թագով
843 թ.	Վերդենի բաժանքը
867–1056 թթ.	Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմը Բյուզանդիայում
867–886 թթ.	Վասիլ (Բարսեղ) I–ի գահակալությունը
882 թ.	Կիևի գրավումը Օլեգի կողմից. Հին Ռուսիա պետության ստեղծումը
885–1045 թթ.	Բագրատունյաց թագավորությունը Հայաստանում
962 թ.	Օտտոն I–ի թագադրումը կայսերական թագով. Գերմանական ազգի սրբազան հռոմեական կայսրության ստեղծումը
966 թ.	Կաթոլիկության հաստատումը Լեհական պետությունում
988 թ.	Քրիստոնեության ընդունումը Ռուսիայում
1000 թ.	Վիկինգ Լեյֆ Էրիկսոնի ափ իջնելը Հյուսիսային Ամերիկայում
1019–1054 թթ.	Յարոսլավ Իմաստունը՝ Ռուսիայի Մեծ իշխան
1045 թ.	Կոստանդնուպոլսի համալսարանի բացումը
1054 թ.	Քրիստոնեական եկեղեցու մեծ պառակտումը՝ կաթոլիկ և ուղղափառ եկեղեցիների առաջացումը
1071 թ.	Մանազկերտի ճակատամարտը
1095 թ.	Ուրբանոս II պապի կոչը Կլերմոնում

1096 թ.	Խաչակրաց I արշավանքի սկիզբը
1098 թ.	Եդեսիայի և Անտիոքի գրավումը խաչակիրների կողմից
1099 թ.	Երուսաղեմի գրավումը խաչակիրների կողմից
1187 թ.	Երուսաղեմի գրավումը Սալահ ադ Դինի կողմից
1189–1192 թթ.	Խաչակրաց III արշավանքը
1198–1216 թթ.	Ինոկենտիոս III–ը՝ Հռոմի պապ
1204 թ.	Խաչակրաց IV արշավանքը, Լատինական կայսրության ստեղծումը (1204–1261)
1226–1270 թթ.	Լյուդովիկոս IX Սուրբի գահակալությունը
1215 թ.	Ինկվիզիցիայի (հավատաքննության) ստեղծումը
1265 թ.	Խորհրդարանի (պառլամենտի) ստեղծումն Անգլիայում
1291 թ.	Խաչակիրների վերջին հենակետ Ակրայի գրավումը մուսուլմանների կողմից
1648 թ.	Վեստֆալյան հաշտությունը՝ Երեսնամյա պատերազմի ավարտը. Եվրոպայի քաղաքական նոր քարտեզի ձևավորումը

II

ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԵԶՐԵՐԻ (ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ) ԲԱՌԱՐԱՆ

Ասպետ — Միջնադարյան Արևմտյան Եվրոպայում մանր ավատատեր, որը չուներ ժառանգական տիտղոս և սեփական վասալներ:

Ավատատեր — Միջնադարում մասնավոր խոշոր հողային սեփականատեր: Հողը սովորաբար շնորհվում էր թագավորի, ինչպես նաև խոշոր ավատատերերի կողմից զինվորական կամ քաղաքացիական ծառայության դիմաց, որը դառնում էր ժառանգական:

Ավատատիրական հասարակություն — Միջին դարերին բնորոշ հասարակության անվանումը. անունը ստացել է ավատ (խոշոր մասնավոր հողային սեփականություն) բառից:

Արիոսականություն — Քրիստոնեական–աղանդավորական ուսմունք, առաջացել է IV դարում: Հիմնադիրը Ալեքսանդրիայի եկեղեցու քահանա Արիոսն էր. այստեղից էլ՝ անվանումը:

Բանադրանք — Եկեղեցու կողմից որևէ մեկին նզովելը որպես պատիժ: Բանադրվածը իրավունք չուներ եկեղեցի մտնելու:

Բարբարոս — Հին հույները, ապա հռոմեացիները այդ անունով էին կոչում իրենց երկրներից դուրս ապրող մյուս ժողովուրդներին: Նշանակում էր՝ վայրի, ոչ քաղաքակիրթ մարդ, ժողովուրդ:

Բողոքականներ — Քրիստոնեության ուղղություններից մեկի՝ բողոքականության ներկայացուցիչներ: Նրանք դատապարտում էին կաթոլիկ եկեղեցու չարաշահումները, ժխտում էին եկեղեցու՝ որպես Աստծո և մարդկանց միջև միջնորդի մասին ուսմունքը:

Բոյարական դուման — Ռուսիայում (ապա՝ Ռուսաստան) Մեծ իշխանին կից գերագույն խորհուրդ (ցարին կից՝ 1547 թ–ից) X դարից մինչև XVIII դ.: Ազնվականության այս ներկայացուցչական մարմինն ուներ օրենսդիր խորհրդատվական բնույթ, քննարկում էր ներքին և արտաքին քաղաքականության հարցեր:

Գիլդիա — Միջնադարյան Եվրոպայում առևտրականների միավորում, որ ուներ իր կանոնադրությունը և պաշտպանում էր միության անդամների շահերը:

Դեկան *(լատ.՝ դասանապետ)* — 1. զինվորական աստիճան. Հին Հռոմում տասը զինվորի պետ, 2. ֆակուլտետի ղեկավար բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում:

Եռադաշտային համակարգ — Հողի մշակման համակարգ: Մշակովի հողատարածքը բաժանվում էր երեք մասի՝ առաջինում կատարվում էր գարնանացան, երկրորդում՝ աշնանացան, երրորդը թողնվում էր հանգստի: Մի քանի տարին մեկ դրանց տեղերը փոխվում էին, որպեսզի հողի բերքատվությունը վերականգնվեր:

Թագավորական դոմեն *(լատ.՝ տիրույթ)* — Ֆրանսիական թագավորի ժառանգական հողային տիրույթների ամբողջությունը:

Ժողովուրդների մեծ գաղթ — IV–VII դարերում Հռոմեական կայսրության սահմանամերձ շրջաններից դեպի կայսրության տարածք ներխուժած բարբարոսական ցեղերի տեղաշարժերի ընդհանուր անվանումը:

Ինդուլգենցիա *(լատ.՝ ողորմություն)* — Մեղքերի թողության շնորհագիր, որոնց վաճառքը վերածվել էր եկեղեցու և հոգևորականության հարստացման աղբյուրի:

Իսլամ *(արաբ.՝ հնազանդ)* — Համաշխարհային երեք կրոններից մեկը (քրիստոնեության և բուդդայականության հետ): Հիմնադրել է Մուհամեդը VII դ.: Սուրբ գիրքը կոչվում է Ղուրան: Իսլամի հետևորդները կոչվում են մուսուլմաններ:

Խալիֆա *(արաբ.՝ հաջորդող)* — Մուսուլմանական պետության բոլոր մուսուլմանների ղեկավարը, որը փոխարինում է մահացած Մուհամեդ մարգարեին:

Խաչակիր, խաչակրաց արշավանքներ — 1096–1270 թթ. ընթացքում արևմտաեվրոպական երկրների և կաթոլիկ եկեղեցու կողմից դեպի Արևելք կազմակերպվեցին 8 արշավանքներ քրիստոնեական սրբավայրերը մուսուլմաններից ազատագրելու համար: Արշավանքի մասնակիցներն իրենց թիկնոցներին կրում էին խաչեր, այդտեղից էլ՝ նրանց խաչակիր անվանումը:

Խորհրդարան *(պառլամենտ) (ֆրանս.՝ խոսելու տեղ)* — Բարձրագույն ներկայացուցչական օրենսդիր մարմին: Առաջին խորհրդարանը հրավիրվել է Անգլիայում 1265 թ.՝ որպես ներկայացուցչական մարմին: Այլ երկրներում այն կոչվում է կոնգրես, կորտեսներ, ռայխստագ, սեյմ և այլն:

Կաբուկի — Այսպես է կոչվում թատրոնը միջնադարյան Ճապոնիայում:

Հայկական արքայատոհմ — Բյուզանդիայում 867–1056 թթ. կառավարած Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմ: Հիմնադիրն էր հայազգի Վասիլ (Բարսեղ) I–ը:

Հավատաքննություն, *(ինկվիզիցիա) (լատ.՝ հետաքննություն)* — Կաթոլիկ եկեղեցու դատական և քննչական կազմակերպություն, որը ստեղծվել է 1215 թ. կաթոլիկ եկեղեցու հակառակորդներին հալածելու համար: Գոյություն է ունեցել XIII–XIX դդ. Արևմտյան Եվրոպայի գրեթե բոլոր երկրներում, հատկապես մոլեգնել է Իսպանիայում և Իտալիայում:

Հերետիկոս — Աղանդավոր մարդ, որը հրաժարվել է քրիստոնեական հավատքից, եկեղեցական կանոններից և ծիսակատարություններից: Հերետիկոսները դաժանորեն հետապնդվում էին եկեղեցու և իշխանությունների կողմից:

Հիջրա — Մեքքայից Մեդինա Մուհամեդի փախուստը 622 թ.: Այս տարեթիվն էլ համարվում է մուսուլմանական թվարկության առաջին տարին:

Հումանիստներ — Բառացի՝ մարդասերներ. այդպես էին անվանում Վերածննդի շրջանի մշակութային գործիչներին, որոնց ստեղծագործության առանցքում մարդն էր:

Ճիզվիտներ *(հիսուսյաններ, Հիսուս անվան լատ. ձևից)* — Կաթոլիկ վանական միաբանության անդամներ (պաշտոնական անվանումը՝ «Հիսուսի ընկերություն»): Հիմնադրել է իսպանացի ազնվական Իգնատիոս Լոյոլան 1534 թ.: Նպատակը կաթոլիկության պաշտպանությունն ու տարածումն է, Հռոմի պապի իշխանության ամրապնդումը: 2012 թ. դրությամբ ճիզվիտների միաբանությունն ուներ մոտ 18 000 անդամ: Պատմության մեջ առաջին անգամ՝ 2013 թ., այս միաբանության անդամն ընտրվեց Հռոմի պապ Ֆրանցիսկ I–ը:

Մայորդոմ *(լատ.՝ տան ավագ)* — Ֆրանկական թագավորությունում Մերովինգների օրոք (V դ. վերջ — VIII դ. սկիզբ) արքունի տնտեսության և թագավորական ունեցվածքի կառավարիչը: Մայորդոմին նշանակում էր անձամբ թագավորը: Աստիճանաբար մայորդոմի պաշտոնը դարձավ ժառանգական: Հետագայում նրանք իրենց ձեռքում կենտրոնացրին պետական ամբողջ իշխանությունը:

Մանուֆակտուրա — Աշխատանքի բաժանման և տեխնիկայի օգտագործման վրա հիմնված ձեռնարկություն, որտեղ, սակայն, տիրապետող էր ձեռքի աշխատանքը:

Նորմաններ, վիկինգներ, վարյագներ — Սկանդինավիայում վաղ միջնադարում բնակվող ցեղերի ընդհանրական անվանումներ:

Շիաներ և սուննիներ — Իսլամի երկու ուղղություններ: Գլխավոր տարբերությունը այն հարցի շուրջ է, թե ով է Մուհամեդի ժառանգորդը:

Պագոդա — Բազմահարկ աշտարակների ձևով տաճարներ միջնադարյան Չինաստանում:

Պապական պետություն *(մարզ)* — Ստեղծվել է VIII դարում Միջին Իտալիայում: Հռոմի պապի աշխարհիկ իշխանության տարածք: Հզորության գագաթնակետին է հասել XII–XIV դարերում, երբ Հռոմի պապերը փորձում էին իրենց ենթարկել եվրոպական երկրների գահակալներին:

Պրիկազ — Իվան Ահեղի օրոք Ռուսաստանում ստեղծված պետական կառավարման գործակալությունների անվանումը: Համարժեք է ներկայիս նախարարություններին:

Ռեկոնկիստա — Բառացի՝ հետնվաճում. իսպանացիների կողմից մուսուլմաններից իրենց երկրի հետնվաճումը, ազատագրումը: Այն սկսվել էր արաբների կողմից Իսպանիայի գրավումից անմիջապես հետո՝ VIII դարից և շարունակվել է մինչև XV դ. վերջը:

Ռեֆորմացիա *(լատ.՝ վերափոխում)* — Արևմտյան և Կենտրոնական Եվրոպայում XVI դ. առաջին կեսին սկսված հասարակական–քաղաքական շարժում: Այն ուղղված էր կաթոլիկ եկեղեցու արմատական վերափոխմանը: Ռեֆորմացիայի սկիզբը դրվել է 1517 թ. Գերմանիայում Մարտին Լյութերի ելույթով: Ռեֆորմացիայի գաղափարախոսները ժխտում էին կաթոլիկ եկեղեցու անհրաժեշտությունը, հրաժարվում էին երկրպագել սրբապատկերները: Ռեֆորմացիան սկիզբ դրեց բողոքականությանը՝ որպես քրիստոնեության նոր ուղղություն:

«Ռուսսկայա պրավդա» — Ռուսական օրենքների առաջին գրավոր հավաքածուն, որը ստեղծվել է Յարոսլավ Իմաստունի օրոք:

«Սալիական դատաստանագիրք» — Ֆրանկական թագավորության հիմնադիր Քլոդվիգի կարգադրությամբ ստեղծված ֆրանկների սովորութային իրավանորմերի ժողովածուն: Սալիական է կոչվել, որովհետև Քլոդվիգը ֆրանկական ցեղերից սալիական ճյուղի առաջնորդն էր:

Սամուրայ — Ռազմաավատատիրական դաս, զինվորական կաստա Ճապոնիայում: Նույնն է, ինչ ասպետը:

Սենյոր — Իր ենթակային հողաբաժին շնորհող, բաժանող ավատատերը: Հող ստացողը կոչվում էր վասալ:

Սյոգուն — Ճապոնիայի ռազմաավատատիրական կառավարիչների տիտղոս XII դարից մինչև XIX դ. կեսերը: Նրանց օրոք կայսերական արքայատոհմը զրկված էր իրական իշխանությունից:

Սրբազան հռոմեական կայսրություն *(կրճատ անվանումը)* — Ստեղծվել է 962 թ., երբ գերմանական թագավոր Օտտոն I–ը Հռոմում պապի կողմից թագադրվեց Հռոմեական կայսրության թագով: Ավելի ուշ Գերմանական թագավորությունը պաշտոնապես սկսեց կոչվել Գերմանական ազգի սրբազան հռոմեական կայսրություն:

Սքոլաստիկա *(հուն.՝ «դպրոց» բառից)* — XI–XIV դդ. միջնադարյան կրոնական փիլիսոփայություն, որը աչքի էր ընկնում պնդումների անժխտելիությամբ: Բնագիտության զարգացման հետ սքոլաստիկան անկում ապրեց:

Վասալ — տե՛ս «Սենյոր» հոդվածը:

«Վարյագներից հույներ տանող ճանապարհ» — Այս անունով է հայտնի այն առևտրական ճանապարհը, որը սկսվում էր Բալթիկ ծովից և հասնում Բյուզանդիայի մայրաքաղաք Կոստանդնուպոլիս:

V

Վերածնունդ *(Ռենեսանս)* — Հասարակական-քաղաքական, մշակութային շարժում. սկսվել է Իտալիայում XIV դարում: Վերածնունդը նշանավորվել է խոշոր հայտնագործություններով ու գյուտերով, ինչպես նաև անտիկ մշակույթի նկատմամբ հետաքրքրության արթնացմամբ: Բուռն կերպով զարգացել են գիտությունն ու արվեստը:

«Վերջին հռոմեացի կայսր» — Պատմության մեջ այդ անունով է մտել Արևելյան հռոմեական կայսրության (Բյուզանդիա) կայսր Հուստինիանոս I-ը (527–565 թթ.):

Ցար (լատ.՝ կեսար) — Ռուսաստանում 1547–1721 թթ. պետության ղեկավարի պաշտոնական տիտղոսը: Առաջինը ցար է թագադրվել Իվան IV Ահեղը: Պյոտր I-ի օրոք փոխարինվել է կայսր տիտղոսով, բայց շարունակվել է գործածվել:

Ուլուս *(փոխարքայություն)* — Մոնղոլական տերության վարչաքաղաքական խոշոր միավորների անվանումը:

«Քաղաքացիական իրավունքի հավաքածու» — Հուստինիանոս I-ի օրոք կազմված օրենքների ժողովածու, որի մեջ հավաքված են հռոմեական կայսրերի հրապարակած օրենքները:

Քրիստոնեական եկեղեցու 1054 թ. պառակտումը — Տեղի է ունեցել Հռոմի պապի և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքի միջև քրիստոնեական եկեղեցին գլխավորելու համար մղվող սուր պայքարի արդյունքում: Պապը և պատրիարքը բանադրել են միմյանց ու խզել կապերը եկեղեցիների միջև: Կաթոլիկ և ուղղափառ եկեղեցիների միջև հաշտությունը տեղի է ունեցել մոտ հազար տարի անց՝ 1965 թ.:

Օպրիչնինա *(ռուս.՝ опричь, «բացի» բառից)* —Իվան Ահեղի կողմից պետության տարածքից իր համար առանձնացված հողատարածքի անունը: Ռուսաստանում XIV–XV դդ. այդ անունով էին կոչում իշխանի հողատարածքի այն մասը, որը իշխանի մահից հետո հատկացնում էին նրա այրուն: Իվան Ահեղը 1565–1572 թթ. հարուստ հողատարածքներ էր ընդգրկել օպրիչնինայի մեջ, որոնք ընկած էին երկրի հյուսիսում, հարավում և կենտրոնում, մտնում էր նաև Մոսկվայի մի մասը: Այստեղ գործում էր ցարի սեփական կառավարումը՝ Բոյարական դումա, պրիկազներ, զորք: Օպրիչնինա սկսեցին անվանել նաև Իվան IV-ի քաղաքականությունը՝ զանգվածային բռնություններ, մահապատիժ, հողերի բռնագրավում և այլն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ 3

I ԲԱԺԻՆ

ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐ

§1. ՊԱՅՔԱՐ ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ 5
§2. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ 10
§3. ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՅԻ ՈՍԿԵԴԱՐԸ 15
§4. ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ (ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ) ՀԱՐՍՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐՈՔ 19
§5. ԿԱՐՈԼԻՆԳՆԵՐԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 24
§6. ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՌՈՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 29
§7. ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՎՐՈՊԱՆ 33
§8. ՀԻՆ ՌՈՒՍԻԱՆ 37

I ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ 42

II ԲԱԺԻՆ

ԶԱՐԳԱՑԱԾ ՄԻՋՆԱԴԱՐ

§9. ԱՎԱՏԱՏԻՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ 45
§10. ԽԱՉԱԿՐԱՑ ՇԱՐԺՈՒՄԸ 51
§11. XIII ԴԱՐԻ ՆՇԱՆԱՎՈՐ ՏԻՐԱԿԱԼՆԵՐԸ 57
§12. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ XI–XIII ԴԱՐԵՐՈՒՄ 61
§13. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ 66

II ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ 70

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ (ՄԱՍ 1) I

ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԵԶՐԵՐԻ (ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ) ԲԱՌԱՐԱՆ III

ԳԱԳԻԿ ՍՈՒՐԵՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, ԱՐԱՄ ՍՐԱՊԻՈՆԻ ՆԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ. ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ

7-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Դասագիրք հանրակրթական հիմնական դպրոցի համար
Մաս 1

ГАГИК СУРЕНОВИЧ АРУТЮНЯН, АРАМ СРАПИОНОВИЧ НАЗАРЯН

ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ: СРЕДНИЕ ВЕКА

7-Й КЛАСС

Учебник для общеобразовательной основной школы
Часть 1
(на арм. яз., изд. "Зангак", Ереван, 2019)

Հեղինակային բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:

Գրքում օգտագործված նկարներ
(հապավումներ՝ ն — ներքև, վ — վերև, ա — աջ, ձ — ձախ)

Էջ 5 (վ)՝ © Grevel, (ն)՝ © Peter Johann Nepomuk Geiger, էջ 7՝ © Heinrich Leutemann, էջ 8 (վ)՝ Ֆրանսուա Լուի Դեժյուին. «*Ֆրանկների արքա Քլոդվիգը*», էջ 12 (ն)՝ Պեռեր Պաուլ Ռուբենս. «*Պեպին առաքյալ*», էջ 22՝ Բոկաչչո. «*Սանագկերտի ճակատամարտը*», էջ 29՝ © Alfred Diethe, էջ 30՝ Լուկաս Կրանախ Ավագ. «*Օտոն I*», էջ 33՝ © Mike Hicks, էջ 38՝ Վիկտոր Վասնեցով. «*Երգ Ռոլանդի Օլեգի մասին*», էջ 39 (ն)՝ Ի. Էգինկ. «*Մեծն Վլադիմիր իշխանը կրոն է ընտրում*», էջ 47՝ Ցան վան Էյկ. դրվագ «*Գենտի զոհասեղան*»-ից, էջ 53՝ Էմիլ Սինյոլ. «*Երուսաղեմի նվաճումը*», էջ 54՝ Գուստավ Դորե. «*Հաղթական Սալահ ադ Դինը*», էջ 55՝ Պալմա Լու ժեն. «*Կոստանդնուպոլսի գրավումը 1204 թ.*», էջ 62՝ © Tartessos75, էջ 63՝ Պեդրո Բերուգետե. «*Սուրբ Դոմինիկը*», էջ 64՝ Բոնդոնե Ջիոտտո. «*Ինոկենտիոս III-ի երազը*», էջ 65՝ Կլաուդիո Կոելլո. «*Դոմինիկ դե Գուսման*», էջ 68՝ Կարլո Կրիվելլի. «*Սուրբ Թոմա Աքվինացի*»:

Հրատարակչության տնօրեն՝ Էմին Մկրտչյան
Տեխնիկական խմբագիր՝ Նվարդ Փարսադանյան
Համակարգչային ձևավորումը՝ Լալա Հովսեփյանի
Գրիգորի Հարությունյանի
Շապիկի համակարգչային ձևավորումը՝ Արևիկ Հակոբյանի
Սրբագրիչ՝ Լուսինե Դավթյան

Տպագրությունը՝ օֆսեթ: Չափսը՝ 70x100/16: Թուղթը՝ օֆսեթ
Ծավալը՝ 5 տպ. մամուլ: Տառատեսակը՝ «GHEA AspetScool»
Պայմանագիր՝ 03/Հ–19: Տպաքանակը՝ 36 279

«ԶԱՆԳԱԿ» հրատարակչություն
ՀՀ, 0051, Երևան, Կոմիտասի պող. 49/2, հեռ.՝ (+37410) 23 25 28
Էլ. փոստ՝ info@zangak.am, էլ. կայքեր՝ www.zangak.am, www.book.am
Ֆեյսբուքյան կայքէջ՝ www.facebook.com/zangak

7

ՀԱՄԱՀԱՄԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՒՋՈՒՆ ԴԱՐԵՐ

Վաճառքի ենթակա չէ:

9 789939 687117

ԶԱՆԳԱԿ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

www.zangak.am
www.book.am